

Днес в броя

Броят на действащите студенти – с по-голяма тежест за нови факултети и филиали

Красимир Вълчев, министър на образованието и науката: „Основен приоритет е да продължат инвестициите за обновяване на училищни сгради, обществения и спортна инфраструктура. Изграждащите се STEM кабинети ще повишат мотивацията за учене и ще променят начина на преподаване“

Д-р Ния Тошкова от Националния природонаучен музей на БАН и една от тазгодишните лауреати в конкурса „За жените в науката“, разказва кога и как започва да се интересува от живота на прилепите и споделя богатия си опит от работата на терен в пещери не само в България, но и по целия свят

АЗ.БУКИ

Четете ни на www.azbuki.bg

НАЦИОНАЛЕН СЕДМИЧНИК ЗА ОБРАЗОВАНИЕ И НАУКА

Вестникът е правопреемник на първото официално издание на Министерството на просвещението – „Училищен преглед“ – 1896 г.

Брой 49 (1744) 11 – 17 декември 2025 г. Година XXXIV. Под името „Аз-буки“ вестникът излиза от 10 април 1991 г. Цена 1,90 лв. / 0,97€

Национално издателството за образование и наука „Аз-буки“ представи двутомното издание „Стопанска история на българите в Османската империя“ под редакцията на проф. Иван Русев по време на 52. софийски международен панаир на книгата в НДК

На стр. 2

Снимка Крум Стоев

Удължават срока за изпълнение на две научни програми

Срокът за изпълнение на дейностите по национални научни програми – „Развитие и утвърждаване на българистиката в чужбина“ и „Сигурност и отбрана“, ще бъде удължен с решение на Министерския съвет. Реализацията на първата ще продължи до края на 2026 г., а на втората – до май 2026 г.

Националната програма за развитие и утвърждаване на българистиката в чужбина има за цел да създаде траен академичен интерес към дисциплината както в страната, така и в чужбина. Програмата „Развитие и утвърждаване на българистиката в чужбина“ предвижда подкрепа за изграждането на авторитетна научна общност, развитие на кадровия потенциал зад граница и утвърждаване на международния престиж на българистиката чрез съвременни образователни и изследователски формати. Ключов елемент е създаването на национална дигитална платформа „Българистика“ със свободен достъп, която да обедини и надгради съществуващите ресурси в областта на езика, литературата, историята, изкуствата, етнографията и фолклора.

Националната програма за изследвания в областта на сигурността и отбраната цели създаването на благоприятна среда за развитие на обществото и държавата чрез провеждане на координирани и целеви фундаментални и приложни научни изследвания и създаване на устойчиво партньорство между научни и образователни организации чрез съвместно участие в национални и европейски изследователски мрежи, програми и проекти. По програмата „Сигурност и отбрана“ се извършва научноизследователска, научно-приложна и приложна дейност в направленията „Сигурност“, „Киберсигурност и киберотбрана“ и „Отбрана и защита на населението при бедствия и аварии“.

Удължаването на срока на програмите е с цел изпълнение на всички заложи дейности и е без допълнително финансиране. АЗ.БУКИ

Облекчения за инвестиции в изследвания и иновации

Ръст на средствата за БАН и висшите училища в новия проектобюджет за догодина

Въвеждане на данъчно облекчение за извършване на научноизследователска и развойна дейност (НИРД) е записано в Актуализираната средносрочна бюджетна прогноза за периода 2026 – 2028 г., която представлява мотиви към преработения законопроект за държавния бюджет на Република България за 2026 г., внесен в Народното събрание от Министерския съвет.

Предложението предвижда при изпълнението на определени условия на данъчно задължените лица, извършващи НИРД, да бъдат признати за данъчни цели допълнително 25 на сто от разходите им за тази дейност, в годината на тяхното отчитане. А в случай че в резултат на развойна дейност бъде формиран дълготраен нематериален актив, се предлага данъчно задълженото лице да има право да увеличи с 25 на сто данъчната амортизируема стойност на този актив.

Мярката е изготвена с цел стимулиране на компаниите да инвестират повече в иновации и нови технологии, което се очаква да доведе до повишаване на конкурентоспособ-

ността на бизнеса и до ускоряване на трансфера на знания към реалната икономика, се посочва в мотивите към проектобюджета за догодина.

Общият размер на разчетените разходи за образование за 2026 г. е 5,813 млрд. евро (11,369 млрд. лв.), което представлява 4,8% от БВП, се посочва в доклада на министъра на образованието и науката до ресорната парламентарна комисия във връзка с внесения от Министерския съвет проект на Закон за държавния бюджет на Република България. Това представлява ръст на разходите за образование спрямо 2025 г. в размер на 578,8 млн. евро (1,132 млрд. лв.), се посочва в документа.

Ръстът на средствата по стандарти за делегираните дейности по образование с 326,4 млн. евро (638,4 млн. лв.) осигурява увеличението на възнагражденията на педагогическите специалисти и достигането им до 125% от средната работна заплата за страната, ръста на минималната работна заплата до 620,20 евро (1213 лв.) от 1 януари 2026 г.,

както и произтичащите промени в натуралните показатели за учебната 2025/2026 г.

Дейностите по възпитание и обучение на 227 364 деца в детските градини и 695 770 ученици се осигуряват с 2,924 млрд. евро (5,719 млрд. лв.). За подпомагане на равния достъп и подкрепа за личностно развитие на децата и учениците са предвидени 783,2 млн. евро (1,532 млрд. лв.). В това число и 20,7 млн. евро (40,4 млн. лв.) за ученически стипендии и 1,5 млн. евро (3 млн. лв.) за стипендии за постигнати образователни резултати от училищата, 23,4 млн. евро (45,8 млн. лв.) за ученически обществения (7706 ученици), 36,9 млн. евро (72,2 млн. лв.) за познавателни книжки, учебници и учебни комплекти за безвъзмездно ползване от децата от подготвителните групи и учениците от I – XII клас, 41 млн. евро (80,1 млн. лв.) за подпомагане храненето на децата от подготвителните групи и учениците от I – IV клас (386 431 деца и ученици).

На стр. 2

Облекчения за инвестиции в изследвания...

От стр. 1

За транспорт на децата в задължителна предучилищна възраст и за учениците от населени места, в които няма детска градина или училище, са записани 45,8 млн. евро (89,6 млн. лв.). За допълнителна подкрепа чрез ресурсно подпомагане на деца и ученици (28 991) са разчетени 139,2 млн. евро (272,3 млн. лв.).

За занимания по интереси за неспециализирани, специализирани и специални училища (670 125 ученици) са определени 19,3 млн. евро (37,8 млн. лв.), а за подкрепа за ученици с изяви дарби – 1 млн. евро (близо 2 млн. лв.). Разписани са и 33,3 млн. евро (65,1 млн. лв.) за училища и детски градини с концентрация на деца от уязвими групи с цел обхващане на всички подлежащи на образование и реинтеграция на преждевременно напусналите образователната система.

През 2026 г. за изграждане, пристрояване, надстрояване и реконструкция на детски ясли, детски градини и училища са разписани 25,6 млн. евро (50 млн. лв.), както и още толкова за изграждане и основен ремонт на спортни площадки и физкултурни салони в държавните и общинските училища. Общо 27,5 млн. евро (53,8 млн. лв.) се насочват към допълнително финансиране на професионални гимназии, обучаващи ученици по защитени професии и такива с бъдещ недостиг на специалисти.

Дейностите по националните програми за развитие на образованието са обезпечени със 132,6 млн. евро (259,4 млн. лв.), от които по бюджета на МОН – 122,8 млн. евро (240,2 млн. лв.). В централния бюджет са разчетени и 9,9 млн. евро (19,3 млн. лв.) за Националната програма „Заедно в изкуствата и спорта“.

Дейността на българските неделни училища в чужбина ще бъде подкрепена с 6,9 млн. евро (13,6 млн. лв.).

Средствата за държавните висши училища са в размер на 694 млн. евро. (1,357 млрд. лв.). За присъща научна и художественотворческа дейност и издаване на учебници и научни трудове са разписани 6,7 млн. евро (13 млн. лв.), за стипендии на студентите и докторантите – 58,2 млн. евро (114 млн. лв.), и за студентски столове и общежития – 13,3 млн. евро (26 млн. лв.). Разчетени са и 20,5 млн. евро (40 млн. лв.) за изпълнение на Програмата за саниране, ремонт и обзавеждане на студентски общежития 2024 – 2027 г., както и 2,9 млн. евро (5,6 млн. лв.) за капиталови разходи.

Предвидените в проектобюджета за догодина средства за наука са 562,7 млн. евро (1,101 млрд. лв., 0,47% от БВП) при 437,6 млн. евро за 2025 г. Това е ръст от 125,1 млн. евро (244,6 млн. лв.), в т.ч. 90,3 млн. евро (176,6 млн. лв.) разходи по сметки за средства от Европейския съюз.

В проекта за Бюджет 2026 е предвидено и увеличение на субсидията за Българската академия на науките с 15,1 млн. евро (29,5 млн. лв.) и на Селскостопанската академия с 6 млн. евро (11,8 млн. лв.). Така са осигурени средства за ръста на възнагражденията на лицата на най-ниската академична длъжност, ефекта от промяната на минималната работна заплата и на максималния осигурителен доход от началото на следващата година.

Осигурен е и финансов ресурс за увеличение на размера на стипендиите на докторантите за достигането им в размер, не по-малък от 150 на сто от минималната работна заплата за страната за последните 12 месеца.

Предвидените средства за изпълнение на Националната стратегия за развитие на научните изследвания в Република България 2017 – 2030, включително на Националната пътна карта за научна инфраструктура и националните научни програми, са в размер 55,8 млн. евро (109 млн. лв.), което е ръст от 0,7 млн. евро (1,3 млн. лв.) спрямо 2025 г. **АЗ-БУКИ**

Снимка Крум Стоев

Проф. Милко Палангурски, проф. Иван Русев и Емил Спахийски – директор на Национално издателство „Аз-буки“, на премиерата на „Стопанска история на българите в Османската империя“ (от ляво надясно)

„Аз-буки“ представи „Стопанска история на българите в Османската империя“

Двумтомната монография имаше премиера
на Софийския международен панаир на книгата

Двумтомната монография „Стопанска история на българите в Османската империя“, издадена от Национално издателство за образование и наука „Аз-буки“, бе представена по време на 52. софийски международен панаир на книгата в Националния дворец на културата. Водещ на събитието беше директорът на Издателството Емил Спахийски.

Идеята за монографията се ражда преди няколко години, разказа инициаторът и основен двигател за нейното осъществяване чл.-кор. проф. д.и.н. Иван Русев, който е и главен редактор на научното списание „История“ на издателство „Аз-буки“. Зад нея стои Центърът за стопанско-исторически изследвания, създаден преди десет години от университетски преподаватели и музейни специалисти.

Проф. Русев подчерта, че преди повече от половин век са правени опити за създаване на многотомна стопанска история на България. Но тогавашната конюнктурна не е позволявала пълна свобода при избора на автори. А по отношение на османския период подобен опит досега дори не е бил предприеман.

Идеята на сборника е да се открие българското участие в икономиката на Османската империя, доколкото е възможно, защото в нейните рамки, за всичките тези над пет века, са живели поне осемдесет народа.

Проф. Русев отбеляза, че целта на монографията е да се създаде издание, което да е интересно и за специалисти, и за по-широката публика и към която те да могат да се връщат. Работата по него е продължила две години, за да бъде проверен всеки факт.

Двата тома на колективната монография съдържат 26 глави, написани от 27 млади и утвърдени учени. Изследователите са представители на университети, научни институти и музеи от България и Турция.

„Мога да почна с три „български“ думи: аферим, машшала, ашколсун“. Така цветисто започна изказването си историкът проф. Милко Палангурски, научен рецензент на двумтомното издание. Според него „да се синхронизират 27 автори в конструкция, върху която да работят години наред и тя да види бял свят – това е истински научен подвиг, издателски героизъм и изключително добър продукт“.

Към някои от главите са включени подробни приложения, съдържащи оригинални документи, представени и в превод. Не липсва и илюстративен материал – факсимилета на документи, литографии, снимки и други, които онагледяват богатото съдържание.

Проф. Русев подчерта, че проектът едва ли би се реализирал, ако в него не се беше включило издателство „Аз-буки“.

Това е първият в българската историография опит за цялостно представяне на стопанската история на българите в Османската империя (XV – началото на XX в.)

Първият том е 600 страници, вторият – 524 страници. В изданието са разгледани основни теми, като вакъфа в българските земи, чифлиците, проблемите със земята, търговци и търговски стокообмен, категориите население със специални задължения и стопанския живот в османската провинция, вътрешната търговия, монетната циркулация в българските земи през османската епоха, панаирите, протоиндустриите от XIX век, икономическата мисъл и др. **АЗ-БУКИ**

Форум за ранно детско развитие събра експерти в Стара Загора

Регионален форум „Първи стъпки в приобщаването и развитието на потенциала на всяко дете“ се проведе в Департамента за информация и повишаване квалификацията на учителите в Стара Загора. Инициативата обединява усилията на РУО – Стара Загора, местната община, Педагогическия факултет на Тракийския университет и Департамента, и е част от НП „Хубаво е в детската градина“. Във форума участваха над 50 професионалисти от детски градини, академични институции, ресурсни центрове и неправителствени организации.

Форумът е открит от заместник-кмета с ресор „Образование и младежки дейности“ Надежда Чакърва. Тя подчерта, че приоб-

щаването има реална стойност само когато започва още в най-ранната възраст и зад него стои силна професионална общност.

Проблемът с приобщаването е актуален не само в национален, но и в международен план, каза пред в. „Аз-буки“ Райна Калоянова, старши експерт по предучилищно образование в РУО – Стара Загора, по чиято идея се организира форумът. През 2024 г., тя е единственият експерт в страната заедно с екип на казанлъшки детски градини, които участват с доклад в конференция на международната асоциация „Стъпка по стъпка“. Най-големият форум в света по предучилищно образование, се организира на всеки пет години и за първи път е проведен в България. Там се поставя

проблемът с приобщаването в световен план. Този принцип на работа съдейства за осъществяване на обща и допълнителна подкрепа за личностно развитие с цел осигуряване на равен достъп до образование на всяко дете. Общата подкрепа включва деца от уязвими групи в мултикултурна среда, които не владеят добре български език, който не им е майчин език. Допълнителната подкрепа обхваща четири групи – деца с хронични заболявания, със специални образователни потребности, деца в риск и деца с изяви дарби.

В рамките на срещата е проведена научна сесия за съвременни подходи и добри практики в приобщаващото и предучилищното образование. Акцентите в пленарните изяви

са върху подготовката на специалисти, внедряването на иновативни модели, ролята на неправителствения сектор и приложението на държавните образователни стандарти. Проведоха се и творчески ателиета, в рамките на които педагози, психолози и ресурсни учители обмениха опит и практики от всекидневната си работа.

През втория ден форумът продължи с работа в малки групи, посветена на подкрепата за деца със специални образователни потребности, деца в риск, деца с изяви дарби и деца, за които българският език не е майчин. Участниците във форума преминават и обучителен модул, посветен на темата за домашното насилие в ранна детска възраст. **АЗ-БУКИ**

STEM средата увеличава мотивацията на учениците

Нови високотехнологични центрове отварят врати в редица училища в страната

Снимка Пресцентър на МОН

В СУ „Д-р Петър Берон“ в Пазарджик вече има нов Център за обучение по математика и природни науки

„Много е важно да има повече модерни бази за практическо обучение, за да привлечем повече ученици в професионалното образование“, каза министърът на образованието и науката Красимир Вълчев при откриването на изцяло обновената и модернизирана база и нов STEM център в Професионалната гимназия по техника и мениджмънт „Христо Ботев“ в Ботевград, съобщават от Пресцентъра на МОН.

„Основен приоритет е да продължат инвестициите за обновяване на училищни сгради, на обществения и спортна инфраструктура“, допълни министър Вълчев. Той подчерта, че с изграждащите се в момента STEM кабинети ще се повиши и мотивацията за учене. „Убеден съм, че тези кабинети ще променят и начина на преподаване. Учениците учат много повече с разбиране и са по-мотивирани в тази съвременна среда“, посочи той.

Красимир Вълчев поздрави директора на ботевградското училище Иван Николов за осъществяването на проекта и подготовянето на добри технически кадри за индустриите.

С близо 3 млн. лева от ОП „Региони в растеж“ 2014 – 2020 и от бюджета на МОН са ремонтирани всички класни стаи, специализираните кабинети, лабораториите, физкултурният салон, санитарни възли и ВиК инсталация на гимназията.

Училищният STEM център е изграден за 252 490 лева по Плана за възстановяване и устойчивост по проект на младата архитектура Ая Тодорова, която е работила в екип с учителите. Той е в направления „Природни науки“ и

„Математика и информатика“. Изградени са зони за работа по биология и здравно образование, химия и опазване на околната среда, физика и астрономия, математика, програмиране, компютърни архитектури и запомнящи устройства, предприемачество и промишлена електроника. Пет високотехнологични оборудвани и свързани класни стаи са част от STEM средата.

Тази седмица нови инвестиции за близо 1 милион лева в модерна STEM среда бяха открити от министър Красимир Вълчев в училища в Пазарджик и в пловдивското село Скуtare.

В Професионалната гимназия по икономика и мениджмънт в Пазарджик с 363 128 лева от Националния план за възстановяване и устойчивост е изграден център по природни науки и математика и информатика. Учениците ще могат да правят проекти в областта на биологията, химията, информационните технологии, електронната търговия, математиката и други предмети.

„Убеден съм, че този STEM център ще допринесе за по-висока мотивация за учене на математика, природни науки и техника. Тук ще добивате знания чрез експерименти, чрез опити, което е и реално практическо учене“, каза министър Вълчев.

Той увери учениците, че независимо дали ще продължат в икономическа професия, или ще изберат други науки, по-доброто познаване на природата, света, техниката, и особено на математиката, ще им бъдат изключително полезни.

Новото оборудване ще позволи на учениците да създават собст-

вени дигитални продукти, да цифровизират обекти и да ги превръщат в холограмни копия, което е полезно в часовете по уеб дизайн и икономическа информатика.

В Средното училище „Д-р Петър Берон“ в Пазарджик отвори врати нов Център за обучение по математика и природни науки. Министърът поздрави екипа на училището за реализираните проекти и изрази надежда, че това ще помогне на учениците да повишават резултатите си.

Изградената STEM среда е на стойност 363 578 лева. Центърът разполага с лабораторно оборудване, 2 интерактивни дисплея с вградени компютърни OPS модули и точка за достъп, лаптопи, 3D принтер и средства за виртуална реалност. Изградени са и 6 високотехнологични оборудвани и свързани класни стаи.

Министърът разгледа и обновения кабинет по английски език и спортната площадка, ремонтирана с 89 442 лева, отпуснати от МОН. Той пожела на учениците да учат, но и да спортуват, за да са по-успешни.

Ново модерно пространство за практическо обучение вече имат и възпитаниците на ОУ „Св. Климент Охридски“ в село Скуtare, община Марица. Изграден е STEM кабинет за 181 791 лева, който обединява обучението по биология, човекът и природата, химия и физика. Има и 3 високотехнологично оборудвани и свързани класни стаи – по история и география, по български език и литература и по математика. Ученици и учители ще работят със съвременна мултимедийна техника и с над 40 STEM конструктора и др. **Аз-буки**

Кампания на Института за български език – БАН, и в „Аз-буки“

Шапка в цвят какй

Цветелина ГЕОРГИЕВА*

Напоследък в областта на модата все по-често се употребява чуждата дума *какй* (с ударение на втората сричка): *блуза в цвят какй*; *панталон цвят какй*; *комбинации в черно и какй* и др. *Какй* е индийска заемка (*khaki*) и е неизменяемо прилагателно (без род и без число като други подобни в езика ни, например *електрик*, *бордо*). Означава вид цвят – ‘землист’, който сам по себе си е неопределен, защото на различни места земята може да бъде с различни нюанси.

Думата *какй* има вариант (пак с ударение на втората сричка) – *хакй*: *носят дрехи в цвят хакй*; *яке цвят хакй*. И двете форми не са нови за българския език. Те се употребяват още в началото на миналия век, например: в преводна френска или немска литература (1913 – 1914 г.), в сп. „Доходно птицевъдство“ (1929 г.), през 30-те год. на XX в. – във вестници („Нашата конница“, „Автомобилизъм и туризъм“), в художествена литература (Иван Вазов), а по-късно и в научни (медицински и езиковедски) съчинения.

Цветът *какй* „се ражда“ в средата на XIX в. във връзка с военните действия на британската армия в Индия. За да останат войниците незабелязани, било решено те да боядисат дрехите си в цвета на тамошната дива природа. По този начин те се сливали с околността. Ето защо той е определян и като „защитен“.

В началото на Първата световна война почти всички войски по света са имали униформи в цвят *какй*. След края на войната този цвят постепенно започва да се въвежда в областта на модата и става все по-популярен.

Днес по-често се среща формата *какй* (за разлика от *хакй*). Думата се съчетава обикновено с предпоставеното съществително *цвят*, например: *шапка (в) цвят какй*.

*Д-р Цветелина Георгиева е доцент в Института за български език „Проф. Л. Андрейчин“ при Българската академия на науките.

Коледната магия пристига с доброволци

Северина ДИМИТРОВА

В навечерието на празниците и точно в Международния ден на доброволца ученици от Природо-математическата гимназия „Професор Емануил Иванов“ в Кюстендил превърнаха един обикновен ден в истинска коледна магия за хората от Дома за възрастни с увреждания „Ильо войвода“.

Още с прекриването на прага младежите, водени от учителката си по немски език Теодора Крумова, изпълниха залата с настроение, топлина и онзи особен ентузиазъм на младите, който не може да бъде пресъздаден, а само преживян.

Дядо Коледа, неговите джуджета и Снежанка, в ролите на които влязоха самите ученици, предизвикаха усмивки, разчупиха тишината и внесоха празничен дух, който трудно се описва, но лесно се усеща. Учениците подариха на възрастните хора ръчно изработени и дигитални коледни картички – малки, но искрени жестове на внимание. Тези картички се превърнаха в символ на човешкия контакт, на това, че някой е мислил специално за тях. Доброволците не се ограничиха само с подаръци, те се включиха рамо до рамо с хората от Дома в творческите работилници, изработвайки изделия за традиционния Коледен базар на Община Кюстендил.

В края на посещението учениците получиха грамоти и лакомства, но най-ценният подарък беше благодарността, изразена с искреност, която рядко се забравя.

„Мили деца, нашите приятели от Дома сърдечно ви благодарят. Бъдете здрави и до нови срещи“, обяви директорът на Дома – Анелия Милошова. Посещението се превърна не просто в празничен жест, а в урок по човечност. То показва, че младите хора от Кюстендил умеят да протягат ръка, да съпреживяват и да носят светлина там, където тя е най-нужна.

Броят на действащите студенти – с по-голяма тежест за откриване на нови факултети и филиали

Завишаването на праговете до 90% използваемост би позволило да се прилага по-строг контрол върху растежа, пише в мотивите към проекта за актуализиране на Националната карта на висшето образование в Република България за 2025 г.

Стела МАРИНОВА

Броят на действащите студенти в дадено професионално направление или съответната специалност от регулираните професии на национално ниво спрямо капацитета, определен от Националната агенция за оценяване и акредитация, ще има по-голяма тежест за откриването на нови висши училища и на нови филиали, факултети и колежи във висши училища по съответното професионално направление и специалност от регулираните професии. С актуализирането на Националната карта на висшето образование у нас за 2025 г., проект за което е предложен за обществено обсъждане до 5 януари, насоките на националната политика са със завишени критерии в сравнение с изданието от 2024 г. А праговете за използваемост вече са до 90%.

„Завишаването на праговете до 90% използваемост би позволило да се прилага по-строг контрол върху растежа, без да се възпрепятства подготовката на специалисти в направления с доказан недостиг. Тази мярка съответства на политиката на МОН за ограничаване на разрастването на системата за висше образование и предотвратява разкриване на нови структури в пренаситени направления. По този начин се насочва развитието към сектори с доказан недостиг, основно в здравеопазването и се подобряват ефективността и качеството на висшето образование. Това е решение, което отразява реалната демографска ситуация, потребностите на пазара на труда и стратегическите цели на държавата в сектора“, пише в мотивите към проекта на Решение на Министерския съвет за актуализиране на Националната карта на висшето образование в Република България за 2025 г.

В Картата са дадени насоките на националните политики за развитие на профилната и териториалната структура на висшето образование по професионални направления и специалности от регулираните професии в съответствие със социално-икономическото развитие и потребностите на пазара на труда. Спрямо тях едно от условията за откриването на нови висши училища по професионални направления и специалности от регулираните професии от група 2 в региони от тип А, Б и В (б.а. – виж каретата за различните групи и типове) е броят на действащите студенти в съответното направление или специалност на национално ниво да е над 90% от определения от Националната агенция за оценяване и акредитация капацитет. В изданието на Картата за 2024 г. прагът за използваемост бе 80%. В същото време, за откриване на нови висши училища по професионални направления и специалности от регулираните професии от група 1 в региони от тип А, Б и В процентът вече е над 85% вместо 70%, както е към момента.

По същия начин – от 80% на 90%, нараства и процентното съотношение на броя на обучаваните студенти и определения от Агенцията капацитет, за да бъде допуснато откриването на нови факултети, филиали и колежи във висши училища от група Б, както и на нови териториално

Снимка ТУ – Варна

Групи висши училища

В Картата са представени и четири групи акредитирани висши училища по професионални направления и специалности от регулираните професии. Те отразяват търсенето на образователни услуги от кандидат-студентите в съответните направления/специалности и реализацията на завършилите дадено висше училище в тях.

В група А попадат висши училища с професионални направления и специалности от регулираните професии с висока степен на реализация на завършилите и висока степен на търсене на висше образование от кандидат-студентите. В група Б са включени висши училища с висока степен на реализация на завършилите и ниска степен на търсене на висше образование от кандидат-студентите. Група В обхваща висши училища с професионални направления и специалности от регулираните професии с ниска степен на реализация на завършилите и висока степен на търсене на висше образование от кандидат-студентите. В група Г влизат висши училища с ниска степен на реализация и ниска степен на търсене.

Групи професионални направления

В Националната карта на висшето образование в Република България професионалните направления или специалности от регулираните професии са разделени на четири групи. Те отразяват съответствието между търсенето на висше образование от кандидат-студентите и реализацията на завършилите на пазара на труда.

В Група 1 са направленията, които са с висока степен на реализация на завършилите и висока степен на търсене на висше образование от кандидат-студентите. В Група 2 отново има направления и професии с висока степен на реализация, но с ниска степен на търсене. Професионалните направления или специалности от регулираните професии с ниска степен на реализация на завършилите и висока степен на търсене от кандидат-студентите попадат в Група 3. В Група 4 пък са тези с ниска степен на реализация на завършилите и ниска степен на търсене.

изнесени звена в страната на държавните и частните висши училища от група Б по съответното професионално направление и специалност от регулираните професии. Откриването на нови филиали, факултети и колежи във висши училища от група А, както и на нови териториално изнесени звена в страната на държавните и частните висши училища от група А по съответното направление или съответната специалност

ще се допуска при използваемост над 85% (вместо при над 70%).

По отношение на откриване на нови професионални направления и специалности от регулираните професии в съществуващи висши училища, факултети, филиали, колежи е посочено, че то се допуска за направления и специалности от група 1 във висши училища и техни подразделения в региони на планиране от тип А, Б и В,

когато броят на обучаваните студенти в тях на национално ниво е над 80% от определения от НАОА капацитет (при 70% в изданието от 2024 г.). А в тези от група 2 във висши училища и техни подразделения в региони на планиране от тип А и Б, когато броят на обучаваните студенти на национално ниво в съответното направление или професия е над 85% (при 80% в момента).

Добавени са и насоки на националната политика по отношение на откриване на нови професионални направления и специалности от регулираните професии в нови факултети, филиали, колежи на съществуващи висши училища.

Откриването на нови филиали, факултети и колежи във висши училища по нови професионални направления и специалности от регулираните професии от група 1 в региони на планиране от тип А, Б и В се допуска, когато едновременно са изпълнени три условия. Първото е обучение по тях не се предлага от друго държавно висше училище в съответния регион или в случаите, когато се предлага от друго държавно висше училище в съответния регион, броят на обучаваните студенти в съответните направления/специалности на национално ниво е над 85% от определения от НАОА капацитет. Трябва да има и мотивирано становище от ресорното министерство за необходимостта от увеличаване на броя на обучаваните студенти по съответните направления/специалности в дадения регион чрез създаване на нова структура. Необходимо е и положително становище от МОН в извършената предварителна оценка на въздействието върху степента на съответствие на профилната и териториалната структура на висшето образование със социално-икономическото развитие и потребностите на пазара на труда.

Откриването на нови филиали, факултети и колежи към висши училища по нови професионални направления и специалности от регулираните професии от група 2 в региони на планиране от тип А и Б се допуска при четири условия. Нужно е обучение по съответното направление или съответната специалност да не се

Типове региони за планиране

Обособени са четири типа региони за планиране. Те се използват за определяне на групи региони на планиране според идентифицираните регионални потребности за развитие на висшето образование на база на индикатори, измерващи броя на учениците в гимназиален етап и броя наети специалисти с висше образование на един студент в региона.

Тип А са регионите за планиране с висок брой наети специалисти с висше образование на един студент в региона и с висок брой ученици в гимназиален етап на обучение на един студент в региона. Тип Б са региони с висок брой наети специалисти и с нисък брой ученици. Тип В са с нисък брой наети специалисти и с висок брой ученици. Тип Г са регионите за планиране с нисък брой наети специалисти с висше образование на един студент в региона и с нисък брой ученици в гимназиален етап на обучение на един студент в региона.

Според регионалните потребности за развитие на висшето образование за 2025 г. регионите за планиране са разпределени по следния начин: тип А са Северозападен и Югоизточен, тип Б – Югозападен, тип В – Южен централен, и тип Г – Североизточен и Северен централен.

предлага от друго държавно висше училища в дадения регион, или в случаите, когато се предлага от друго държавно висше училище в съответния регион, броят на обучаваните студенти в конкретното направление или професия на национално ниво да е над 90% от определения от НАОА капацитет. В същото време, висше училище от група А не трябва да е подало искане за откриване на факултет, филиал, колеж или териториално изнесено звено по професионални направления и специалности от регулираните професии в същия регион. Необходими са и цитираните по-рано становища.

Изключения се въвеждат за специалност от регулираната професия „Медицинска сестра“. За нея не се прилага ограничението след откриване на нови висши училища, филиали, факултети или колежи по дадена специалност да не се препоръчва през следващите 5 години откриване на друга нова структура на регионално ниво, която да извършва обучение по тази специалност в случаите, когато съответната структура се открива от висше училища от група А.

В Картата е посочено още, че не се препоръчва откриване на нови факултети, филиали и колежи във висши училища, както и на нови териториално изнесени звена в страната на държавните и частните висши училища в региони от тип Г, когато съответните професионални направления и специалности от регулираните професии вече се предлагат в региона. Това няма да се отнася за специалност „Медицинска сестра“ при спазване на определени изисквания.

Данните в Картата сочат, че пълна или почти пълна запълняемост (над 90%) се отчита в 28 професионални направления и 18 специалности от регулираните професии. В седем професионални направления приемът по държавна поръчка е запълнен над 100%, включително в „Икономика“, „Проучване, добив и обработка на полезни изкопаеми“, „Спорт“, „Администрация и управление“, „Музикално и танцово изкуство“, „Психология“ и „Ветеринарна медицина“.

В 24 професионални направления и в 13 специалности от регулираните професии са запълнени под 90% от местата държавна поръчка. От тези 24 направления почти всичките са приоритетни, като сред тях са и направленията с най-висок очакван недостиг. Особено ниска запълняемост на държавната поръчка се отчита в ПН „Военно дело“, ПН „Материали и материалознание“ и ПН „Математика“, при които се запълват под 70% от утвърдените бройки. В други 10 направления се запълват между 70% и 80% от местата за държавна поръчка.

Един професор преподава на 26 бъдещи учители

Най-много студенти на един преподавател са отчетени в ПН „Педагогика“ – близо 26, където действащите студенти са 16 713 и те са обучавани от 649 преподаватели. След това се нарежда професионално направление „Психология“ – почти 24, „Икономика“ – над 20, и „Право“ – над 19. Най-малко студенти обучава един преподавател в ПН „Биотехнологии“, ПН „Математика“ и в ПН „Материали и материалознание“ – около двама, сочат данните в Картата.

Общият брой на преподавателите във висшите училища на трудов договор за летния семестър на учебната 2024/2025 година е 14 208, сочат данните от Националния център за информация и документация. Ако даден преподавател преподава в едно и също професионално направление в две или повече висши училища, той е преброен съответно два или повече пъти в рамките на това професионално направление.

Броят на ексклузивните преподаватели – тези, които имат трудов договор само в едно висше училище в България, е 13 728.

Най-много са преподавателите в ПН „Медицина“ – 2608, и в „Педагогика на обучението по ...“ – 1567, следвани от тези в „Икономика“ – 1303, „Здравни грижи“ – 1074, „Филология“ – 965, и „Общо инженерство“ – 910. Най-малко са преподавателите на трудов договор в ПН „Теория на изкуствата“ – 14, „Теория и управление на образованието“ – 38, „Металургия“ – 56, „Проучване, добив и обработка на полезни изкопаеми“ – 81, „Религия и теология“ – 82, и „Животновъдство“ – 94. По райони най-малко са преподавателите в Северозападния район – 472, а най-много в Югозападния – 7401.

За действащи студенти се приемат всички действащи студенти през съответния семестър на съответната учебна година, включително записаните след прекъсване, след преместване от България или от чужбина, пристигнали и заминали по мобилност, възстановили права, завършилилите срока на обучение с невзети изпити по данни от НАЦИД.

Броят на действащите студенти през учебната 2024/2025 г. е 190 650. Преобладават студентите в образователна и квалификационна степен (ОКС) „бакалавър“ и „професионален бакалавър“ – над 130 000, следвани от ОКС „магистър“ с над 60 000 студенти (от които над 31 000 магистри след средно образование и около 29 000 магистри след висше образование).

Действащите студенти – български граждани, са 174 118, което е над 91% от всички действащи студенти. Чуждестранните студенти са 16 532 и представляват 8,67% от действащите студенти в страната. Броят на докторантите във висшите училища е 5511, а броят на преподавателите на трудов договор е 14 208.

Все още най-много са студентите в ПН „Икономика“ – 26 996, следвани от тези в „Педагогика“ – 16 713, „Медицина“ – 13 485, и „Администрация и управление“ – 11 773. Най-малко са избраните направления „Теория на изкуствата“ – 53, „Металургия“ – 187, „Проучване, добив и обработка на полезни изкопаеми“ – 366, и „Материали и материалознание“ – 373.

Снимка Олег Попов

Най-много преподаватели – 2608, подготвят бъдещите специалисти в професионално направление „Медицина“

Очаква се ръст на обучаващите се със 7% след 5 години

През последните две учебни години се отчита увеличава броя на обучаващите се в родните висши училища заедно с ръст и в броя на новоприетите, въпреки дългосрочната тенденция за спад в броя на българските студенти. Ако този растеж на приема се запази, той ще доведе до увеличение на броя на студентите след 5 години със 7,2%. От 174 118 през академичната 2024/2025 г. до 186 607 при допускане за запазване на актуалния прием.

Броят на действащите студенти български граждани намалява през последните години – от около 183 000 през академичната 2019/2020 г. до 174 000 през миналата учебна година. За този период най-голям спад – около 40 – 50%, е отчетен при студентите в професионални направления „Растителна защита“, „Туризм“, „Проучване, добив и обработка на полезни изкопаеми“ и „Горско стопанство“. С намаление от близо 40% ги следват „Животновъдство“ и „Растениевъдство“. В същото време, значително увеличение на броя на студентите български граждани за последния 5-годишен период е отчетено при ПН „Теория и управление на образованието“ – 120%, „Материали и материалознание“ – 72%,

„Химични технологии“ – 55%, „Педагогика на обучението по ...“ – 42%, „Религия и теология“ – 42%.

През последните 5 години най-голямо увеличение на броя на българските студенти се отчита в Северозападния район – близо 17%, и в Югоизточния район – около 14%. Най-голям спад е регистриран в Северния централен район – над 15%, докато в останалите райони той е близо до средния за страната.

Отбелязва се още, че за момента ситуацията е все още сравнително благоприятна, тъй като броят на ражданията е увеличен в периода 2002 – 2009 г., като през следващите 2 – 3 години броят на младежите, навършващи обичайната възраст за висше образование, ще нараства. В по-дългосрочен план обаче демографията ще влияе негативно на броя на студентите, тъй като броят на ражданията след 2009 г. постепенно намалява. Кумулативно годишният брой раждания в България бележи спад с над 34% от 2009 до 2024 г. Съответно в дългосрочен план значително ще намалее и броят на кандидат-студентите, пише още в Картата на висшето образование за 2025 г.

Силки СУ „Саво Ц. Савов“ – Пирдоп

На Етнофестивала в село Чelopeч тази година

Директорът Миглена Джежова с волейболния клуб на училището

Петя НИКОЛОВА

Ако Миглена Джежова беше просто млад директор, който застава начело на една 110-годишна гимназия едва в началото на миналата учебна година, може би щяхме да приемем думите ѝ по различен начин. Все пак опитът винаги придава допълнителна тежест. Директорката на Средно училище „Саво Ц. Савов“ в Пирдоп обаче е била учител по английски език в гимназията от 2013 г., в трудовия ѝ стаж само 5 години не се свързват с преподавателска дейност, а освен това е потомствен учител. Ето защо в онова, което казва в следващите редове, откриваме погледа и сърцето на човек, който е част от съдбата на училището и вярва в стойността на професията.

„Образованието е не само база за начало и бъдеще. То е още емоционална култура, ценностна система, школа за мислители, полезна и адекватна на времето информация, провокация. Днес знанието е разменната монета и най-важното в мисията на обществото е да убеди подрастващите в неговата сила и ценност. В тази посока и в немалък процент от случаите учителите са самотници. Животът поставя пред всеки високи изисквания и много семейства не успяват да се справят с възпитанието и мотивацията за учене. Нашето училище има своя авторитет и този проблем на този етап не стои на дневен ред“, казва директорката.

По професия инженер, завършила и английска филология, тя се гордее освен с факта, че е потомствен учител, и с това, че известната сред местните Пирдопска гимназия още от създаването си изгражда имидж на елитно училище в Средногорието. Твърди, че каквото зависи от нея, ще го направи, за да остане този авторитет и занапред.

„Предизвикателствата на новия дигитален век подреждат нов свят и като че ли в битката между установения стандарт и новото, което вече се налага, сме длъжници на децата“, споделя директорката. И отбелязва, че всяка промяна изисква бързи действия, за да я насочим в правилната посока. А подрастващите, по думите ѝ, се нуждаят най-много от подкрепа.

„Пътят до личния избор какъв да стана, е дълъг. Но какво им предлагаме, след като младите хора са толкова различни днес. Различни, защото светът, който ще градят и живеят в него, не е нашият свят. Твърде „материален“ е съвременният стремеж към успех и опасността е те да бъдат просто и само консуматори. Децата трудно преживяват липсата на внимание, загриженост и обич и реакцията е агресия. Но все пак те имат право на своите битки и избор. Важно е училището да остане като непоколебим стожер зад тях“, казва Миглена Джежова.

За нея няма съмнение, че ролята, която в момента изпълнява, ще привлече погледите и каквото и да се случи в образователната институция, ще се асоциира с директора. Убедена е, че той обединява в себе си лидер, администратор и стратег. Че е вдъхновител и балансатор. А това означава да разпознава нуждите на учениците, да подкрепя учителите, да отговаря на очакванията на родителите и да изгражда връзка с общността.

„Няма директор, който да постигне това сам. Каквото и да си говорим, в основата

Младите хора се нуждаят най-много от нашата подкрепа

За директора на 110-годишната Пирдопска гимназия всяка промяна изисква бърза реакция, за да се насочи във вярната посока

Сцена от тържествения спектакъл в чест на 110 години СУ „Саво Ц. Савов“ – Пирдоп

Миглена Джежова, директор

на човешкото общуване стоят уважението и доверието. И аз се старая именно в тази посока. Мотивацията на колегите, вярата в собствените им способности, тяхната отдаденост към децата решават всяка проблемна ситуация“, обяснява стратегията си Джежова.

Убеждава ни, че никога не е преставала да се учи, и не се отказва лесно, когато търси пътищата към успеха. Разчита изключително много на симбиозата между педагозите с дълъг стаж в гимназията, които са добра база за успешен процес, и младото попълнение, което следва духа на времето. Полага усилия както за изграждане на ефективно сътрудничество с екипа и с партньорите на гимназията, така и за поддържането на баланс между традиция, модерност и адекватност. Не само защото мисли, че адекватното образование тръгва от традиционните ценности, за да следва тенденциите на съвременността, но

и защото желае да продължи мотото на СУ „Саво Ц. Савов“.

„Традицията е в основата на бъдещето!“ – с това мото гимназията преминава през годините и успява да отпразнува забележителните 110. Тържественият концерт спектакъл „Помогни ми да те възвися“, изнесен на сцената на НЧ „Напредък 1869“ в Пирдоп, обединява екипа и всички се включват. Учителите пеят, рецитират и четат откъси от произведения на пирдопския писател и общественик Тодор Влайков заедно с учениците.

„В гимназията се усещаше задружен дух, който пролича на сцената и се предаде на публиката. Същият ентусиазъм бе обзел и децата. Танцов състав, вокална група, артистично пресъздаване на историята на гимназията. Това говори, че и учители, и ученици вярват в силата на екипа“, казва директорката.

От 1915 г., когато две мъжки и едно девическо училище се обединяват в непълно средно училище, до днес гимназията многократно променя името и статута си. Сменя и местообитанието си. Възкръсва буквално от пепелта, когато сградата на училище „Св. св. Кирил и Методий“, в която се помещава след излизането си от метоха, се запалва през 1924 г. и целият архив напълно изгаря. Влиза в новопостроеното тогава, сега – училище паметник НУ „Тодор Влайков“. А от 1961/1962 учебна година вече има собствена сграда – настоящата. 75 години са изминали, откакто школото носи името на пирдопския учител и художник Саво Ценов Савов.

„Историята на училището е част от историята на Пирдоп. Изразява изконния копнеж

на българина детето му да учи и да знае. Може да звучи клиширано, но в това се крие непоколебимата вяра, че всеки е длъжен да постави тухла в градежа на бъдещето. Вярно е, че днес подрастващите мислят по-различно от нас и имат други интереси. Но с избора да учат в СУ „Саво Ц. Савов“, те показват и отношението си“, казва Джежова.

През тази учебна година в училището се обучават 308 ученици, разпределени в 15 паралелки в две специалности – професия „Компютърен график“ и профил „Софтуерни и хардуерни науки“. Екипът залага на съвременни специалности, но тъй като без желаните резултати и постиженията на учениците няма значение чии имена остават в училищните архиви, Джежова изброява успехите на пирдопските деца.

Определя възпитаниците си като „ученолюбиви и любознателни, креативни, отговорни и достойни спортисти“. Казва, че имат класирани ученици на националните олимпиади по английски език, информационни технологии и „Ключът на музиката“. Радва се на третото място на националното състезание Design Pack в Павлиkeni, с което тяхна ученичка е приета в университет. Доволна е, че учениците достигат до национално ниво на Creative Writing и Spelling Bee, че участват активно и в олимпиадите по БЕЛ и математика, по леготика.

Подчертава, че са се потрудили и за материалната база. Класните стаи са обновени и цветни, изгражда се STEM кабинет. Развиват се разнообразни занимания по интереси. Освен клубове по волейбол и тенис на маса имат вокална група и танцови състави, които се представят на местни и национални конкурси и фестивали, какъвто е Етнофестивалът в село Чelopeч например. Най-новата им гордост определено е Младежкият гвардейски състав. Той се учредява съвсем скоро – на 4 ноември т.г. на специална тържествена церемония.

С мисията на учител, която носи у себе си, Миглена Джежова вече е разбрала, че да бъдеш част от училищен екип, означава да си необходим и полезен, да носиш отговорност не само към себе си като учител, но и към обществото, което често изисква личен емоционален компромис.

„Не става дума само за добра образователна култура, но и за морал. Да пренебрегнеш личните пристрастия в името на общото благо“, обобщава директорката.

В този брой „Аз-буки“ гостува на най-голямото основно училище във Варна – 3. ОУ „Ангел Кънчев“. През настоящата учебна година там в едномесечен режим се обучават 1358 деца и ученици.

Училището е известно с модерната си материална база, съчетаваща традиция и иновации, но може би най-отличителната му черта е приемствеността. През годините се е превърнало в дом на три поколения варненци, като през класните му стаи са преминали поколения от не една фамилия. Навярно и в това се крие разковничето за изключително ползотворното сътрудничество между учители и родители в името на техните деца.

3. ОУ „Ангел Кънчев“ от няколко години е координатор за училищата от община Варна по Концепцията за управление на взаимодействието между училищната общност и родителите „Модерни учители и родители – партньорство между училище и семейство“. Целта е изграждане на взаимно доверие, диалог и подкрепа с родителя, тъй като истински вярват, че образованието е обща грижа – на учители, семейства и общността.

Дуляна КОЧЕВА

Училището на XXI век трябва да е отворено и приобщаващо, казва за „Аз-буки“ директорът на 3. ОУ „Ангел Кънчев“ във Варна Марионела Николова. Заема поста от близо 10 години, като преди това е била зам.-директор по учебната дейност. Събеседничката ни има богат професионален опит и доказани лидерски умения. Екипът ѝ наброява 106 педагози, като към всеки от тях е успяла да намери правилния път за диалог и успешна работа. Точните думи намира и към родителите на своите ученици.

„Ние сме като голямо семейство – всички се познаваме. Сутрин преди началото на първия час винаги се срещам и разговарям с родителите в двора на път за кабинета ми. Имаме си доверие и се уважаваме – та нали и те, и техните родители дори са учили в това училище“, споделя Николова.

Директорката работи

в сътрудничество
и с другите училища
в общината.

В процеса на работа по концепцията за партньорство между училище и семейство във Варна са създали облачно пространство за обмяна на ресурси и за междучилищна комуникация. Всяко школо има възможност да сподели добра практика от работата си с родителите, да се похвалят с дейности и резултати. И другите могат спрямо възможностите си и условията, с които разполагат, да адаптират и приложат чуждия успешен опит.

„По този начин се учим взаимно“, споделя Марионела Николова. Сега всички те работят заедно в посока на създаване на училищно-родителски договор за партньорство.

Снимка: Авторът

В училището редовно се провеждат интересни занимания

Марионела Николова,
директор

„Той отчита правата и задълженията на педагогическия персонал, родителите и учениците и отразява оптималните условия за развитието на децата. Такъв договор може да бъде сключен на ниво паралелка, етап или училищното настоятелство“, обяснява Николова.

През настоящата година са заложили още много дейности по съвместната работа с родителите. Сред тях са обучителни семинари по приобщаващо образование, работилница „Иновации в обучението“, тематични дискусии, обучения за родители и много други.

В периода октомври – ноември 2025 г. Николова е обучител в майсторски клас в изпълнение на дейност „Майсторски класове“ на НП „Квалификация на педагогическите специалисти“. Обучението е на тема „Управление на стратегически процеси в училище и осигуряване на подкрепа за личностно развитие на деца и ученици“. В него участват всички новоназначени директори от община Варна.

На 16 април тази година училището отбелязва и своята 50-годишнина с голям концерт в Двореца на културата и спорта в Морската столица. На празника присъстват над 3000 души – ученици, родители, близки и приятели. Възпитаниците сами измислят тричасовата програма, с която забавляват гостите. В организацията на голямото събитие се включват и родителите в лицето на Обществения съвет и Училищното настоятелство.

В това училище наистина се вижда, че всички са заедно във всичко, което правят – ученици, учители и родители.

Освен това варненското 3. ОУ „Ангел Кънчев“ прилага различни нововъведения в учебния процес. В Списъка на иновативните училища на МОН е от 2019 до 2025 г. През миналата учебна година участва в Националната програма „Иновации в действие“ с проект на тема „Природата – най-добрият учител“.

„Глобалната цел на Програмата предвижда пряка и целенасочена подкрепа за създаване на култура на иновациите в училищата в страната. За

креативно мислене
и нововъведения,

които да спомогнат за развитието и постиженията на учениците, като създадем условия на педагозите да анализират, експериментират чрез пряк обмен, чрез популяризиране и мултиплициране на своите иновативни практики и продукти“, казва директорката.

През април варненското училище посреща представители на училища от Пазарджик, с. Ягода и с. Сърнево. Гостите наблюдават четири иновативни урока в IV клас.

Моята събеседничка разказва, че първият, който съвместно представят ученици и учители, включва предметите БЕЛ, човекът и обществото и музика и е на тема „Из природните области на България“. Другите са „Вертикална гора“, където умело се съчетава учебното съдържание по човекът и природата, човекът и обществото и технологии и предприемачество, „Пътешествие в Слънчевата система“ – човекът и природата, математика и технологии и предприемачество, и „Естествени и изкуствени същества“ – човекът и природата, изобразително изкуство, технологии и предприемачество и екология.

Гостите наблюдават и три STEM урока в VI и VII клас – „Въздушно налягане и неговото значение“,

„Докторе, кажи...“ и „Приложение на линейните неравенства“.

„Учениците работят в екипи, използваха Liveworksheets и Wordwall за затвърждаване на знанията си. Използваха виртуална лаборатория Phet, за да направят индивидуални опити“, разказва Николова. А в една от паралелките в VII клас, в която учениците се обучават по модела 1:1, се провежда урок по математика с използване на изкуствен интелект на тема „Приложение на линейните неравенства“.

И независимо че от тази учебна година варненското училище не е в Списъка с иновативните училища, то продължава работа си по НП „Иновации в действие“. Актуалните теми за устойчиво развитие, екологично образование, както и ролята на новите технологии в учебния процес училището развива и чрез работата си по Програма „Еразъм+“. За 10 години са разработени няколко проекта, при които ученици и учители имат възможност да пътуват и да се запознаят с различни образователни модели. През настоящата година се реализира проект „Предай нататък“.

„В момента сме в процес на изграждане и на STEM център. Четирите помещения вече са готови, чакаме оборудването. Заради големия брой ученици няма как да отделим цял етаж, така че новите кабинети ще бъдат на различни етажи“, казва Николова. По думите ѝ новото образователно пространство ще съчетава иновации, приложно обучение и дигитални технологии. То ще позволява интегриране на науката, технологиите, инженерството и математиката в единен учебен процес, който развива ключови компетентности на учениците и ги подготвя за предизвикателствата на бъдещето.

„Ще бъдат изградени нови модерни класни стаи и кабинети, както и ще се обособи пространство за отдих и игри за учениците“, допълва още тя. Тематичните области, към които ще бъде насочено, са биология и химия, роботика и информатика.

Екипът на 3. ОУ във Варна изключително много се гордее и с успехите на учениците си.

Резултатите
от HBO IV и VII клас
са значително
над средните
за страната,

въпреки че на изпитите се явяват голям брой ученици с различни интереси, както и деца със специални образователни потребности“, казва Марионела Николова. Всяка година възпитаниците на училището участват в олимпиади по математика, история, химия, БЕЛ, география и икономика, както и в състезанието „Знам и мога“ за четвъртокласници. Винаги се представят изключително добре и много от децата се класират за областен кръг. А вече втора година 3. ОУ „Ангел Кънчев“ ще бъде домакин на Националното състезание по компютърно моделиране.

Възпитаниците му имат и много спортни успехи. Сред най-новите е първото място на отбора по баскетбол за момчета – „Баскетболни надежди“, в Ученическите игри за Варна. Имат и баскетболен отбор за момчета – „Бързи делфини“ (V – VII клас), вокална група и група по изобразително изкуство.

„От тази учебна година сформирахме и две групи по изящни изкуства за деца със специални образователни потребности. Купихме и грънчарско колело“, казва директорката. Учениците със специални образователни потребности са 25, като с тях работи екип за подкрепа, състоящ се от двама ресурсни учители, логопед и психолог.

„Гордея се, че 3. ОУ „Ангел Кънчев“ е модерна и динамично развиваща се образователна институция. Възпитаниците ни постигат резултати над средните за страната, осигуряваме разнообразна палитра от учебни и извънкласни дейности, стимулираме развитието на таланти и интереси и поддържаме силна училищна общност и висок престиж“, обобщава в края на разговора ни директорката Николова.

Математиката е ключ за разбиране на света

За десетокласника в МГ „Акад. Кирил Попов“ в Пловдив Александър Пендов силна мотивация е класирането за международни състезания

През май тази година Александър Пендов от Математическата гимназия „Акад. Кирил Попов“ в Пловдив завоюва бронзов медал на 42-рата балканска олимпиада по математика.

По-рано през годината Александър става едва третият деветокласник и първият пловдивчанин, който се класира на едно от най-престижните международни състезания – Romanian Master in Mathematics. Там в конкуренция с най-добрите математици от държавите, класирани в топ 20 в света, той успява да спечели бронзов медал.

Предходната 2024 г. младежът грабва сребърно отличие на XXVIII младежка балканска олимпиада по математика, както и бронзов медал от Европейската младежка олимпиада по информатика (EJOI). С тези две постижения той става единственият осмокласник в България, успял да влезе в два национални младежки отбора – по информатика и по математика, както и да донесе два медала за страната ни в две различни области.

Александър печели и сребърен медал от Младежката балканска олимпиада по математика и бронзов медал от Младежката балканска олимпиада по информатика през 2023 г.

Постига и редица успехи в националните състезания от Календара на МОН, които му носят място в националните отбори. Завоюва I място с максимален брой точки на Националната олимпиада по математика; едноточно I място на Националната олимпиада по информатика, I място с максимален брой точки на Националното зимно математическо състезание; I място на Националния есенен турнир по информатика; II място на Националния летен турнир по информатика; II място на Пролетните състезания по информатика; III място на Пролетното математическо състезание.

С тези си успехи вече трета година получава грамота от президента на Република България за принос в развитието на образованието и издигане на международния престиж на държавата.

Стела МАРИНОВА

През настоящата учебна година Александър Пендов е десетокласник в Математическата гимназия „Акад. Кирил Попов“ в Пловдив, на която е възпитаник още от прогимназиален етап. Занимава се с математика от над десет години, а със състезателна информатика – от повече от пет. „За мен математиката е ключ към разбирането на Вселената, тъй като с нея мога да проумея много неща. Тя се използва и в други предмети и области. Математиката е силно оръжие, когато искам да постигна каквато и да е цел в живота“, казва Александър пред „Аз-буки“.

Първото му участие в математическо състезание е още преди да постъпи в училище. „Учителките в детската градина забелязаха, че имам интерес към числата, и препоръчаха на родителите ми да ме запишат да участвам в първото си състезание“, разказва Александър. Тогава младежът и родителите му нямат очаквания. Докато в момента

*преди състезание
се подготвя около месец,
решава задачи
и изучава стари теми,*

то за първото си участие на математическо състезание няма предварителна подготовка. Записва се, за да се пробва. „Спечелих III място, което беше голяма изненада за всички. И оттогава вече над 10 години се състезавам“, споделя Александър.

В V клас решава да се яви на ученическия кръг на националната олимпиада по информатика. Справя се много добре и от пет години се развива в тази област. По думите му олимпиадата е най-достъпното състезание, тъй като е безплатно и се провежда в училище. Категоричен е, че няма никакви пречки всеки ученик да се пробва: „Това е шанс да открие дали му е интересна дадена наука. Именно благодарение на първия кръг на олимпиадата се запалих по информатиката.“

По думите му има огромна разлика между състезанията, на които се явява в I клас, и тези след VII клас. Намира състезанията от I до IV клас за по-праволинейни, като обикновено участниците трябва да се справят с около 20 задачи в рамките на час. От IV до VI клас вече се набляга повече на състезания тип олимпиада. И в тях броят на задачите

рязко намалява до 3, а времето се увеличава на четири часа и половина.

„Задачите стават много по-сложни и е необходимо много повече време, за да се решат. А от VII клас нагоре мога да се класирам и в националния отбор на България за съответната наука и да участвам на международни състезания. Тогава вече задачите стават още по-сложни“, обяснява Александър.

Именно от VII клас започват и най-ярките му представяния на национални олимпиади. „Имах много силна мотивация да се класирам в национален отбор. Успях още в VII клас да стана част от младежкия отбор на България по математика, което означава, че съм се борил за място с по-големи ученици“, гордо заявява талантливият младеж.

Следващата година не само запазва мястото си в отбора, а и се класира за този по информатика. От миналата учебна година попада в най-голямата възрастова група по математика – от IX до XII клас, която участва на големите международни състезания, които се подкрепят и от МОН. Тогава Александър е в IX клас, а се състезава с ученици, които са три години по-големи от него, имат повече време да тренират, и по-голям опит в изграждане на най-правилната стратегия за решаване на задачи.

„Много хора казват, че миналата година е била най-трудна, но най-големите ми успехи настъпиха именно тогава. Класирах се за две от три международни състезания по математика в конкуренцията на дванайсетокласници. Огромната ми мотивация идва от международните състезания. Те са изключително приятни“, споделя Александър.

Международните състезания за него са като екскурзия, а не само възможност да покаже уменията си. „Преживяването е невероятно. Класирането на международно състезание е огромен успех. Изискват се изключително много усилия. Старая се, за да се справям добре“, казва Александър.

И добавя, че сред хубавите моменти от международните състезания са запознанствата с нови хора от други държави, с които споделят общи интереси.

*Вече е създал
и десетина приятелства
с талантливи младежи
от разни краища на света.*

С тях продължават да поддържат връзка, да следят кой кога има надпревари, дали са се класирали за следващо международно

Снимка: Автоспорт

Александър Пендов с поредното отличие

състезание и ще успеят да се видят. „Това за нас е много ценно, тъй като по време на състезанията обменяме и опит“, посочва медалистът.

Често се случва и с тях, и с приятелите му от други градове в България, които се занимават с тези науки, да обсъждат задачи, идеи и теми, към които проявяват интерес. „Когато някоя задача ме затрудни, я обсъждаме. Получавам подкрепа и от по-големи ученици, които вече са завършили, често се случва и към тях да задавам въпроси, тъй като материята им е все още прясна, имат опит и ми помагат“, обяснява възпитаникът на Математическата гимназия в Пловдив.

По думите му влизането в математическа гимназия още в прогимназиален етап е важна стъпка за развитието на талантливи младежи.

„Още отпреди дори да вляза в I клас, съм си мечтал да постъпя в Математическата гимназия в Пловдив от V клас и в продължение на четири години това беше най-голямата ми цел – споделя Александър. – Когато училището е специализирано, може да се навлезе по-надълбоко в дадена тема, да се разберат и научат повече неща. Повечето олимпиади и състезания не са върху училищен материал и не можеш да се подготвиш за тях в обикновено училище.“

Допълва, че това се отнася не само за областта на математиката, а и за другите училища с фокус върху хуманитарните науки или езиките.

В Математическата гимназия в Града под тепетата Александър получава нужната подкрепа за своето развитие. За съвет или помощ при проблем по даден проект най-често търси класния си ръководител Здравка Гайдаджиева. Тя преподава по български език и литература и винаги го подкрепя. Помагат му и преподавателите по науките, в които се развива – математиката

Виолета Вазова и Бистра Танева, която води часовете по информатика и информационни технологии.

„Госпожа Бистра Танева е сред причините да се занимавам с информатика. Тя успя да ме запали по информатиката още в V клас“, казва талантливият младеж. Изразява благодарността си и на директорката на гимназията Веселина Карапеева.

През предстоящите три учебни години Александър ще продължава да се състезава в най-голямата възрастова група, като

*цели отново да влезе
в националните отбори
по математика
и по информатика.*

Знае, че трябва да реши накъде ще продължи с образованието си след XII клас.

„Времето напредва и няма да ми стига, ако още една-две години се занимавам само със състезания. Но международните надпревари са доста силен аргумент, когато се кандидатства в университети в чужбина, тъй като медалите от тях се имат голяма тежест при избора на студенти“, казва талантливият младеж.

Споделя, че за момента се е насочил към следване в чужбина, но не е решил в кой университет да кандидатства. А откъм специалност най-вероятно ще избере такава, която да е свързана с компютри и техника.

В края на разговора ни отбелязва, че макар подготовката за състезания да му отнема от 3 до 5 часа всеки ден, му остава време да излиза и с приятели.

„Обичам спорта, интересувам се от футбол и често ходим да играем. Подготовката за състезанията не ми отнема нищо от пълноценния живот и всекидневие“, посочва Александър.

С празничен концерт под мотото „155 години храм на знанието и духа!“ Регионалната библиотека „Проф. Боян Пенев“ в Разград отбелязва 155 години библиотечна дейност.

Тя наследява създадената през 1870 г. книжна сбирка към читалище „Съгласие“, по-късно „Развитие“. Една от първите задачи на създаденото читалище и на хората, работещи в него, било да се сформира библиотечна сбирка. Събирането ѝ в създаденото читалище „Съгласие“ започва през месец февруари на 1870 г. Първите вестници, списания и налични книги били подредени в един шкаф. Имало и обособена своеобразна „читалня“. Дори и в този скромен вид първата библиотека с читалня в града и околността се превръща в притегателен център за много почитатели на писаното слово, жадни за просвета, знания и култура будни разградчани.

Историята на библиотеката е разказана по време на концерта чрез презентация със снимки.

По случай годишнината се провежда и 11-ото издание на конкурса „Поетични хоризонти на българската“, посветен на Станка Николова Спасо-Еленина. Той се провежда на всеки пет години от 1975 г. насам. Тази година свои 190 стихотворения изпращат 65 участници от различни населени места.

Наг 750 деца от Разград се включват в инициативата „Приказна ваканция“

Стефа МАРИНОВА

Като дом на книгата, цялата мъдрост е събрана в библиотеката. Стъпвайки на това, което е завещано от възрожденците, продължаваме, но с поглед в новото време и към дигитализацията“, казва пред „Аз-буки“ главният библиотекар на Регионалната библиотека „Проф. Боян Пенев“ в Разград Мила Маринова.

Споделя, че с колегите ѝ имат любимо твърдение, което гласи, че библиотекарите са първите братовчеди на фараона. „Ние сме с много знания, мъдрост, опит и духовност. Не става въпрос само механично да намериш книгата в базата данни и да я дадеш. Това не те прави библиотекар. Читателят понякога иска разговор или препоръка, когато дойде. За целта трябва да имаш нужното познание. Да си библиотекар, не е само професия, а призвание“, категорична е Маринова.

За да са запознати с фонда, с който разполагат, когато пристигне нова книга и не могат да я прочетат, библиотекарите четат анотация или разговарят за творбата с първите ѝ читатели. В библиотеката е поставена кутия, в която те могат да пускат бележки със заглавията, които биха искали да заемат. Така екипът знае кои книги да поръча, когато има финансовата възможност или проект, по който да кандидатстват.

„Видят ли читателите рекламата на нова книга по телевизията, още на другия ден са при нас, за да я потърсят. Стараем се всички нови книги да бъдат налични и да отговаряме на заявките. Научихме читателите си да намират последните издания“, обяснява главният библиотекар.

Като положителна тенденция Маринова наблюдава все по-засилен интерес към български автори. „Българската литература в момента се чете много. Читателите търсят книги на съвременни български автори. Когато започнах преди десет години, те не желаеха да им препоръчваме книги на български автори“, казва тя. И отбелязва, че родните писатели носят отговорността да предлагат продукти, които да намират добър отзвук.

Дава и примери – засилен интерес е имало към „Глина“ на Виктория Бишлийска, „Грехът на монаха“ на Ваня Бойчева, „Пътница от огън“ на Мария Лалева, „Рана“ на Захари Карабашлиев и много други.

Често има запитвания и за книги, свързани с лидерството, за справянето със стреса, популярната психология. По-големите ученици търсят заглавия, които да им дадат насоки за живота. Една от най-търсените книги от младите читатели

Съвременните български автори са все по-търсени

Научихме читателите си, че могат да намерят най-новите издания при нас, споделя главният библиотекар в РБ „Проф. Боян Пенев“ в Разград Мила Маринова

Мила Маринова

е „Богат татко, беден татко“ на Робърт Кийосаки.

Регионалната библиотека разполага и с обособена тийн зона. Най-четящи са малките деца и ученици до VII клас. Неслучайно активните читатели се увеличават през летните месеци и по време на ваканции. Малките любители на книгите посещават детския отдел на библиотеката с родителите си или организирано от училище.

Институцията работи активно с разградските школа и е чест избор за провеждане на изнесенни уроци по програма на МОН, както и за провеждане на тържества или по повод различни инициативи. За Деня на Разград – 28 януари, от библиотеката награждават и най-активните си читатели, като определят и най-четящ клас.

Студентите пък търсят научна литература, необходима за подготовката им за изпити. Идват обучаващите се във филиала на Русенския университет „Ангел Кънчев“ и в Шуменския университет „Епископ Константин Преславски“. Случае се библиотекарите да правят и междубиблиотечно заемане, когато търсената от тях книга се изисква от друга библиотека в страната. Маринова отбелязва, че много от преподавателите, включително и тези в училище, за да избегнат ползването на уеб сайтовете, държат източниците за направата на зададените от тях проекти да бъдат книги. „Тогаво имаме посещаемост не само от студенти, а и от ученици“, казва тя.

А възрастните идват най-често

в читалнята, за да четат вестници. „Нашият читател държи на хартията. Имаме читатели, които от сутринта до вечерта изчитат всички вестници“, казва събеседничката ми.

Преди две години се прави голям ремонт на Библиотеката и всички книги са опаковани в кашони. Тогава библиотекарите разбират колко необходими са на жителите на града. „Когато казахме, че затваряме библиотеката, започнаха да идват редовни читатели със сакове, за да имат запас от книги. За рамките на Разград има немалко хора, които четат“, казва главният библиотекар.

Всеки месец в Библиотеката провеждат поне по няколко събития, а културният ѝ календар е част от този на Община Разград. Регионалната библиотека „Проф. Боян Пенев“ е място за срещи с писатели, представяне на изложби на местни автори, включително и на ученици. Правени са дори и миниспектакли по стихове. Наскоро и Издателство „Аз-буки“ организира премиера на книгата „Вълшебните обувки на Кая“ в Дома на книгата в Разград.

„Читателите ни са свикнали да имат срещи с творците, чиито книги четат“, отбелязва Маринова. Библиотекарите се стараят да направят атмосферата по време на срещите възможно най-приятна за гостите. Често на премиерите на книгите има и акомпанимент на пиано, цигулка или песни.

Екипът на библиотеката работи всяка година по програма „Българските библиотеки – съвременни центрове за четене и информираност“ към Министерството на културата, за попълване на фонда с най-новите заглавия от книжния пазар.

Работят и по три модула по Програма „Технологично обновление, технологично оборудване и насърчаване на четенето, медийна и информационна грамотност в обществените библиотеки“. По тях са закупени нови компютри за служители и потребители, нов сървър, прави се технологично обновление и технологично оборудване.

Насърчава се четенето, като се

провежда лятна читалня в Детския отдел, организират се и творчески работилници за картички и рисунки за различни празници. По третия модул се провеждат разяснителни кампании по въпросите на медийната и информационната грамотност, както и занимания за младежи, по време на които да научат за опасностите, които дебнат от интернет.

Библиотекарите си сътрудничат и с редица институции в града. С Държавната агенция „Архиви“ – Разград, например за 24 май правят историческа разходка из областния град, като представят как са изглеждали училищата, манифестациите и отразяването на празника през годините. За целта използват снимки от Архива. Представени са и афиши от кинопрожекции и от Театъра с подписи на актьори отпреди много години.

„Изложбата беше много интересна, защото, като минавах, нашите читатели се откриваха дори като деца“, отбелязва Маринова.

Работят съвместно и с Регионалния исторически музей – Разград, и къщите музеи към него. С къщата музей „Станка и Никола Икономови“ имат съвместна инициатива за Белите нощи на Разград и винаги организират среща с жена творец.

По повод Маратона на четенето представители на Библиотеката гостуват на различни институции. Маринова дава пример с НАП. Там на четящите от колектива предлага книга, на която след това да направят анотация и да споделят какво четат. Сътрудничат си и с читалищата, както и с центрове за работа с деца.

За финал до 160-ата годишнина Маринова си пожелава повече читатели и срещи с писатели. Като част от общата стратегия за развитие на библиотеките ще се стремят да дигитализират повече от фондовете. Към момента фонд „Редки и ценни книги“, част от който са книги отпреди Освобождението, вече е дигитализиран и публикуван на сайта на Библиотеката.

Снимки РБ „Проф. Боян Пенев“ – Разград

Трансформацията на образованието изгражда потенциала за бъдещето

„Изправени сме пред смяна на парадигмата и смисъла на средното и висшето образование. Целта ни е то да създаде потенциал за бъдещето за отделния човек, за страната ни и Европа“, каза заместник-министърът на образованието и науката Наталия Михалеvsка на форума Powers Summit, който събра в „София Тех парк“ представители на индустрията, бизнеса, законодателната и изпълнителната власт, съобщават от Пресцентъра на МОН.

Зам.-министър
Наталия Михалеvsка

Тя участва в заключителния панел „Образование и конкурентоспособност“, насочен върху дигиталните умения, научните иновации, връзката между образованието, икономиката и човешкия капитал.

„Необходимо е да осъществим промяна на цялостната визия за образование, може би не с толкова големи и смели стъпки, колкото бихме искали, но с последователни действия, като започнахме от същината. Тя е свързана с учебните програми и с това какво и защо учат децата ни, към какво се стремят и може ли училището и университетът да изпълняват мисията си и да ги подготвят за бъдещето. Затова първото нещо, което направихме, е визията за нови учебни програми както в професионалното обучение, така и в общообразователната и профилираната подготовка“, каза зам.-министър Михалеvsка.

По думите ѝ част от мерките за реструктуриране на приема във висшето образование и насочване на студентите към важни за икономиката специалности, като допълнителното финансиране, премахването на такси и стимулиращите стипендии, вече дават резултат. Пример за това е значителният ръст на обучаваните се в инженерни специалности, а във Физическия факултет на Софийския университет приемът е изцяло запълнен за пръв път от десетилетие.

Михалеvsка отбеляза, че се провеждат и значителни реформи в професионалното образование, като се изготвя нов списък на професиите с активното участие на бизнеса. **АЗБУКИ**

„Аз-буки“ публикува втора част от проектите на концепции за промяна на учебни програми.

На стр. 9 – 16

Изграждат първи академичен кампус в „Студентски град“

Той ще се ползва от близо 3500 души от Висшето училище по телекомуникации и пощи и от ПГ по телекомуникации

Снимка Пресцентър на МОН

Започна изграждането на първия академичен кампус в „Студентски град“ в София със средства по Националния план за възстановяване и устойчивост, съобщават от Пресцентъра на МОН. Той ще бъде обособен около блокове 30 и 32 на Висшето училище по телекомуникации и пощи (ВУТП) и ще се ползва от 2100 студенти, 980 ученици от Професионалната гимназия по телекомуникации и 300 преподаватели и служители.

„Това, което можем да направим в най-голяма степен за облагородяване на „Студентски град“, е да изградим такива кампуси“, каза министърът на образованието и науката Красимир Вълчев по време на церемонията за първата копка на бъдещия комплекс. В него ще бъдат обособени зони за отдих, междублокови пространства с пейки и беседки, както и спортни площадки с безплатен достъп за ползвателите на кампуса и сгради за

обществено ползване. Ще има и системи за контролиран достъп на граждани и автомобили.

„Вие имате шанса да направите първия кампус, който да показваме като модел. И след това да имаме аргументи със средства от бюджета и по различни програми да направим целия „Студентски гард“ в кампуси около отделните висши училища – това да са места за студенти и преподаватели, в които се учи, спортува в различна среда“, обрна се министър Вълчев към ректора на ВУТП проф. Миглена Темелкова.

Общата стойност на проекта е 4 726 000 лева, осигурени по Плана за възстановяване и устойчивост. Кампусът трябва бъде готов в средата на следващата година. Освен от студенти и преподаватели от ВУТП той ще бъде ползван и от ученици от Професионалната гимназия по телекомуникации, която също е част от бъдещия комплекс.

След първата копка министър Вълчев

и проф. Темелкова прерязаха лентата и на изцяло ремонтираните общежития в блокове 30 и 32 на ВУТП. Обновяването им е реализирано по Програмата на МОН за саниране, ремонт и обзавеждане на студентските общежития, предоставени за управление на държавните висши училища и „Студентски столове и общежития“ ЕАД 2024 – 2027 г. и е на стойност 7 млн. лева.

„Радвам се, че през 2023 г. успяхме да заложим в бюджета тази програма и че сега 350 студенти ще имат ремонтирани стаи“, посочи министър Вълчев.

На церемонията присъстваха и областният управител на София Кирил Арсов, кметът на район „Студентски“ Петко Горанов и директорът на Професионалната гимназия по телекомуникации Ивета Георгиева, директорът на Главна дирекция „Верификация“ в Изпълнителната агенция „Програма за образование“ Стефка Пилева-Малиновска и други. **АЗБУКИ**

Отличиха „Спортист на годината“ на НСА за 2025 г.

Националната спортна академия „Васил Левски“ (НСА) отличи успешните спортисти от клубовете към висшето училище, постигнали значими успехи през 2025 година.

Ежегодните награди „Спортист на годината на НСА“ бяха връчени от академичното ръководство и Съвета на настоятелите на НСА, а водещ на церемонията бе проф. Апостол Славчев – председател на Спортния клуб на Академията.

„Много лесно се раздават призове в края на годината. Зад всичко това обаче стои огромен труд. Много ми се иска всички в тази зала да осъзнаят колко усилия и лично време са отделили тези млади хора, за да са едновременно успешни състезатели в най-големите шампионати и добри студенти“, каза в обръщението си към студентите и техните преподаватели ректорът на НСА проф. Красимир Петков.

По думите му Националната спортна академия има уникален характер, защото изгражда

големи спортисти. Той благодари на призьорите и на техните треньори и преподаватели. „Резултатите в анкетата за поредна година доказват, че Академията продължава да бъде водеща в областта на спорта в Република България“, каза още ректорът на НСА. Класацията на спортистите оглави Анелия Цветкова за спечелената от нея вицешампионска титла на Световното първенство по карате (до 20 години).

Второкурсничката от факултет „Спорт“ получи приза „Спортист на годината“ от ректора на НСА проф. Красимир Петков, а председателят на Съвета на настоятелите Красимир Дачев ѝ връчи чек за годишна стипендия в размер на 2500 лева, осигурени от „Група

технология на металите“ АД.

Доц. Радослав Пенков, председател и треньор на спортния клуб по карате „Файтърс – НСА“ бе определен за треньор на годината. Отличieto, което е осмо за доц. Пенков, връчи ректорът на НСА проф. Красимир Петков и председателят на Асоциацията за университетски спорт доц. Петър Зографов. **АЗБУКИ**

Снимка НСА

Д-р Ния Тошкова от Националния природонаучен музей на БАН е една от тазгодишните лауреати в конкурса „За жените в науката“. Тя е отличена за своя проект „Антитяловият репертоар на прилепите в България: от зоонозни заболявания до консервационни дейности“. Петнадесетата юбилейна церемония по връчване на наградите се проведе в зала „Проф. Марин Дринов“ на Българската академия на науките.

Зина СОКОЛОВА

Когато е в десети клас, Ния записва курс по пещерно дело. Решила е да стане биолог, и много я привличат пещерите, които у нас са над 6000. При това в голямата си част те са неизследвани. Логично стига и до запознанството си с прилепите, което се оказва любов от пръв поглед.

Към пещерните експедиции я привлича Вили Желязкова, с която и досега са приятелки и колежки. Двете се свързват с Боян Петров от Природонаучния музей, който веднага ги взима на експедиция. Ния е запленила от пещерното общество у нас. Още в ученическите си години почти всяка събота и неделя е в някоя пещера. След като завършва курса, първата ѝ голяма експедиция е в Албания, където откриват нов вид за науката. Спомените ѝ оттогава са много силни. Не се страхува, тъй като екипирането на пещерите следва стриктни протоколи за безопасност. Според нея катеренето е доста по-опасно.

След като завършва гимназията, записва да учи „Екология“ в Софийския университет. По това време в страната ни се извършва първото картиране по „Натура 2000“ и Ния успява да събере много богат опит на терен от цялата страна. Включва се и в групата за изследване на прилепи, чийто ръководител по това време е Боян Петров.

Към края на следването ѝ при прилепите известност добива болестта на белия нос, довела до най-масовата смъртност на бозайници, позната на учените. Това се случва в Северна Америка. Умират над 7 милиона прилепи, а един от най-разпространените видове почти изчезва. В България заболяването също се среща. То се причинява от студенолюбивата аскомицетна гъба *Pseudogymnoascus destructans*, но не води до заболяването на животните в Европа.

Всъщност в еволюционно отношение тази гъба е тук по-отдавна. Може в миналото да е причинявала подобно заболяване и оттам вече и самите животни да имат някаква форма на защита.

„Ние първи с д-р Желязкова открихме, че гъбата я има у нас“, уточнява Ния. Впоследствие тя записва магистратура по физиология и още една магистратура за гъби. Иска да е сигурна, че познава добре биологията и на самия патоген.

„В голямата си част те са неизследвани. Забравих да спомена, че проблемът с тази гъба се появява по време на хибернация. Синдромът се развива, когато прилепите са неактивни. В този период температурата на тялото им е по-ниска и това спомага гъбата да започне да расте по тях“, подчертава д-р Тошкова.

Нарича се болест на белия нос, защото носовите им буквално побеляват. Учените изследват оксидативните стресови отговори на прилепите към самото патогенно замърсяване. Тъй като най-често имунната система реагира с отговор и започват да се произвеждат свободни радикали. По този начин клетките могат да произвеждат водороден пероксид и така да се справят с патогените.

Д-р Тошкова не харесва резултатите, които получава. И не ги публикува. След това решава, че е важно да се учи от различни лаборатории по света, и започва да пътува. Първо отива в Хавай, където изследва ендемичния вид прилеп на архипелага. Следи и дали студенолюбивата гъба е пристигнала във вулканичните

пещери на островите. В Хавай има високи планини с вулканични пещери, които се посещават от много туристи, и е много вероятно гъбата да е разпространена. За щастие, гъбата все още не е достигнала това място.

Впоследствие Ния отива в Панама, където изследва поведението на прилепите вампири. Те сформират интересни социални връзки помежду си, тъй като се хранят с кръв, която им дава много енергия, но за кратко време. И ако имат затруднение да намерят храна, могат да умрат от глад.

Важно е индивидите от колонията да са сформирали добри приятелски връзки, тъй като, ако един индивид не е успял да се нахрани, друг ще сподели храна, което много рядко се среща в природата.

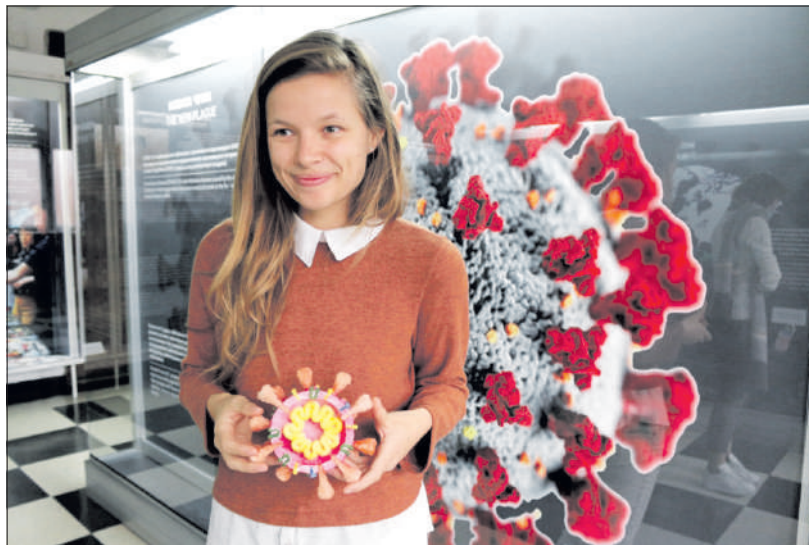
Прилепите вампири са изключително интелигентни. Изследователите всяка вечер взимат един от индивидите от тази колония. На другите предоставят храна и след това ги връщат в колонията, за да проследят как се сформират тези приятелски взаимоотношения.

„Ако ти ми дадеш да ям, аз ще ти дам следващия път – има такъв феномен, който се нарича реципрочен алтруизъм – разказва д-р Тошкова. – И те го спазват много стриктно. Тъй като тяхното гуано мирише много силно, искахме да видим дали реално използват миризмата му, за да намират нови местообитания, нови хралупи и колонии. Доказахме, че наистина го използват като ориентир. После отидох в Индонезия на експедиция. Така няколко години поред обикалях света и гледах да се уча от различни учени, тъй като в Бъл-

Прилепите живеят дълго и без признаци на остаряване

Изучаването на имунната им система може да направи живота на хората по-добър

Снимки: Личен архив

гато температурата на тялото по време на зимния сън спада с тази на околната среда, метаболизмът се забавя много.

При излизане от хибернация прилепите губят 80% от енергийните си запаси, обяснява д-р Тошкова. И това води до огромен клетъчен стрес. Тя иска да види дали животните, които са на по-ниска надморска височина, са по-активни и по-често излизат от състоянието на торпор, или вцепенение. Самата хибернация е съставена от множество епизоди на торпор (продължаващ по няколко седмици) и последван от активно състояние.

След това с учените се свързва един български професор – д-р Йордан Димитров от Сорбоната, който се занимава с човешка имунология. Покрай пандемията е заинтригуван от прилепите и предлага да направят нещо заедно.

„Споделих му за докторантския ми проект и че събирам проби от определени колонии преди и след хибернация – казва Ния. – И би било интересно да видим дали примерно се наблюдават някакви разлики в репертоара на антителата им преди и след хибернация. Тогава дойде друга идея, тъй като при хибернация температурата е много ниска. Искахме да видим по какъв начин тя се отразява на антителата и дали влияе върху тяхната реактивност. Решихме като контрола да добавим и високата температура, която достигат някои видове по време на активен полет – до 40 – 42 градуса.“

Учените откриват нещо интересно. При повишени температури прилепните антитела стават много по-ефективни, отколкото при нормални. „Това беше едно по-голямо научно откритие за целия ни екип, което успяхме да публикуваме в списание „Нейчър“ – казва д-р Тошкова. – То за първи път свързва метаболизъм с имунна система. И това, че има такъв тип термочувствителни антитела, означава, че при евентуално клониране на тези антитела може да създадем терапевтични антитела, които да се използват в човешката медицина и да ни помагат с определени заболявания, тъй като прилепите имат уникална имунна система, която се допира до много голямо разнообразие от патогени.“

По време на работата си върху темата „Антитяловият репертоар на прилепите в България: от зоонозни заболявания до консервационни дейности“ д-р Тошкова и екипът ѝ развиват методология, с която да изследват реактивността на антителата към близо двеста патогена едновременно. Това означава, че учените много по-бързо, безболезнено и без толкова стрес за животните ще събират информация за тяхното имунологично минало, настояще и бъдеще.

„Антителата са много добър предиктор за това какви заболявания евентуално могат да възникнат – уточнява младият учен. – И примерно антителата, които са най-много като количество, горе-долу показват и патогените, които най-често циркулират в прилепните популации.“ Идеята е да се използва този метод на национално ниво и не само. Прилепите стареят много бавно. При тях почти не се наблюдават болести на старостта. Един вид, който тежи 8 грама, може да живее близо 40 години, което би било равно на 300 години при хората. И тук става дума за живеене без каквито и да било признаци на остаряване.

„А това е и целта на подобни изследвания – да направим живота на хората по-добър – казва д-р Тошкова. – И най-хубавото е, че това е може би един от най-лесните начини да постигнем тази цел.“

гария няма толкова много специалисти по прилепите.“

Д-р Ния Тошкова иска да се докосне до най-разнообразни неща, за да реши с какво наистина иска да се занимава. И решението е взето – остава в България, за да изучава прилепите. Привлича я процесът на хибернация, който при някои видове може да продължи 5 – 6 месеца. Младата изследователка подчертава, че това явление погрешно се нарича зимен сън, тъй като самите животни не спят по време на хибернация. Много често излизат от това състояние по различни причини – за да пият вода, и така активират част от естествените процеси. Покрай климатичните промени някои видове спират да хибернират – не им се налага. Въпреки че точно там е проблемът – покрай климатичните промени има много резки промени в зимния период. Може в рамките на дни да има 40-градусови разлики, което е извънредно стресиращо. Учени изследват през зимата диетата на пещерния дългокрил. Искат да видят дали изобщо се храни в този сезон, тъй като има сведения, че някои видове може изобщо да не се хранят и имат много дълъг период на периодично гладуване (фастинг).

„Интересувахме се молекулярните механизми, които помагат на прилепите да изпаднат в това състояние – казва д-р Тошкова. – И по какъв начин то може да е свързано с тяхното уникално дълголетие.“

Тя започва докторантура за влиянието на климатичните промени върху зимния сън на прилепите. Изследва диетата им и летателната им активност. Самото излизане от хибернация е стресиращ процес, тъй

За Петко Венедиков вече знаем повече

Документален филм за големия български юрист и преподавател показва живота на един достоен българин и съдбата на България през XX век

Петя НИКОЛОВА

Когато излиза книгата му „Система на българското вещно право“, проф. Петко Венедиков е принуден от властта да я унищожи. Нареджат му да го направи, с абсурдния аргумент, че може да не е вредна, но затова пък е безполезна. Венедиков взима книгите и ги предава на един месар, а с получените пари си купува чифт обувки.

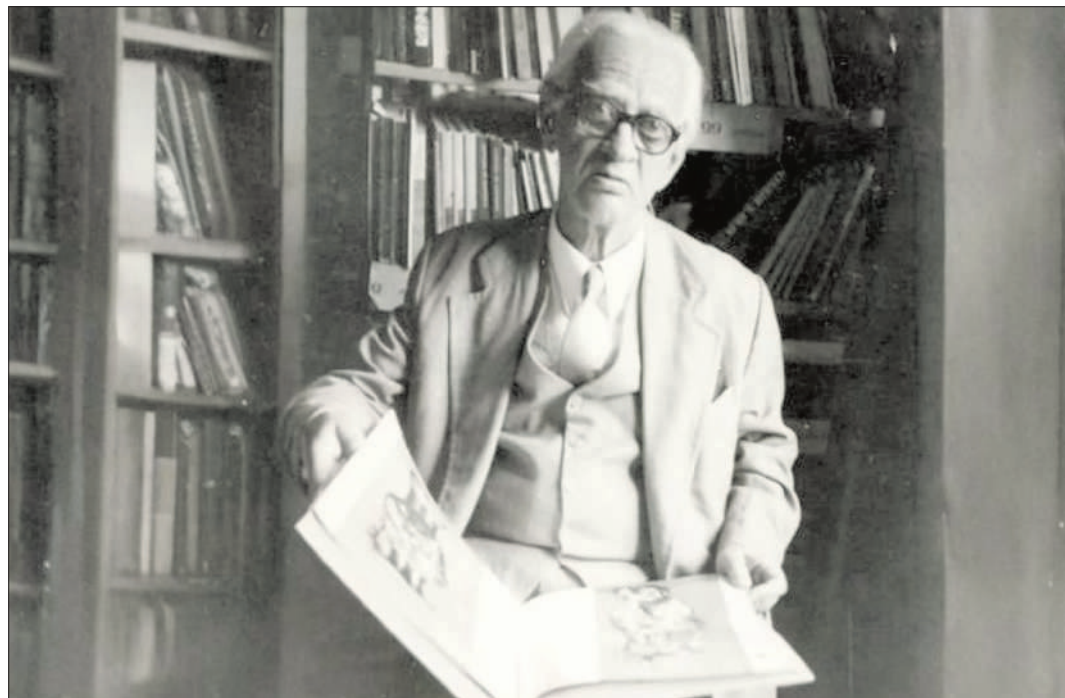
Историята разказва самият професор в запазена лента от миналия век, станала част от новия документален филм на режисьора Иван Алексиев – „Петко Венедиков. Спомени от българския XX век“.

На премиерата във Филмотечно кино „Одеон“ публиката аплодира не само сценариста на филма – доайена на българската филмова критика проф. Вера Найденова, която отпразнува 90-ата си годишнина, но и въздействащия разказ за респектиращ с познания си юрист, уважаван университетски преподавател и достоен човек, в чийто живот може да се огледа цялата история на България през XX век.

Продуцентът Илиян Джевелеков („Мирамар филм“) признава, че е силно впечатлен от личността на Венедиков, а режисьорът Иван Алексиев изказва надеждата си, че документалният филм няма да остави зрителите равнодушни.

С кадрите, дело на операторите Калоян Николов и Петър Драганов, монтажа на Александра Фучанска и текста, озвучен от актрисата Гергана Стоянова, българската публика съпребивава както сложната съдба на Петко Венедиков (1905 – 1995), така и наситената с войни, смени на правителства и исторически обрати съдба на родината през този период.

Сюжетната линия се проследява едновременно документално – посредством архивни снимки, документи и запазени кадри от

Проф. Петко Венедиков

Снимка Мариана Ангелова

Режисьорът Иван Алексиев по време на премиерата

Теодора Венедикова споделя спомени за баща си

миналото, но и игрално – актьорът Пенко Господинов влиза в ролята на Венедиков. За съвременните студенти по право от Софийския университет би било любопитно да чуят и мненията на своите преподаватели – доц. д-р Венцислав Петров и гл. ас. д-р Тихомир Рачев, интервюта с които също са включени във филма.

Вдъхновена от книгата на Венедиков „Спомени“, документалната продукция представя професора

и чрез родословното му дърво и обществените фигури в неговото обкръжение.

Както отбелязва при преиздаването на „Спомени“ през 2019 г. проф. Михаил Неделчев, „всяка родствена фигура, описана в спомените на Венедиков, е важна историческа фигура в нашата история“. Зрителите на филма се запознават с рода на професора по бащина линия – Венедикови, но и с авторитетните личности

от майчиния му род – Генадиеви. Достатъчно е само да споменем, че вуйчо му Павел Генадиев, е издател на литературно-художественото списание „Художник“ и на Яворовите „Безсъници“, а другият му вуйчо – Никола Генадиев, е не само политик от Народнолибералната партия, стамболовист, но и изявен оратор.

Впечатление правят запазените кадри с Александър Стамболийски, срещата на Венедиков със Симеон Радев, влиянието на Стефан Стамболов. И ако всички те са част от историята на България, можем със сигурност да твърдим, че и проф. Венедиков има запазено място там. От една страна, заради следата, която оставя в родната правна книжнина – по думите на доц. д-р Венцислав Петров той е съставил първите пълни учебни курсове по римско право, по вещно право и наследствено право. От друга страна, заради достойнствата на собствената му личност, които се проявяват и във филма.

В една от сцените става ясно, че като преподавател по право и

декан на Юридическия факултет на Софийския университет, професорът е харесван и уважаван от студентите си. Героят на Пенко Господинов разказва, че след 9 септември 1944 г. започва да усеща различното отношение на властта заради нежеланието му да се приспособи към новата „стилистика“ в преподаването, и започва да мисли да я промени. Решава, че ще включи в лекциите си поне имената на вождовете на комунизма. Но когато влиза в аудиторията, вижда лицата и вперените в него погледи на студентите и така и не успява да осъществи намерението си.

Властта обаче реализира своите планове. През 1949 г. проф. Петко Венедиков е отстранен от Юридическия факултет и пренасочен към адвокатурата. По-късно, отново по идеологически причини, е пенсиониран и като адвокат. Неговата дъщеря Теодора Венедикова се включва активно в създаването на лентата, в която се появява с разказите и спомените си. Тя присъства на премиерата на филма и според нея периодът от 1949 до 1989 г. е напълно загубен за баща ѝ като специалист.

Проф. Петко Венедиков обаче не се отказва от своите интереси. Превежда различни автори, събира речи на световни оратори и написва „Спомени“. За да остави за наследниците си достатъчно материал, чрез който по своя увлекателен начин да провокира желанието им да творят.

Документалният филм „Петко Венедиков. Спомени от българския XX век“ е само малка част от изпълненото послание. „Вярвам, че младите хора ще научат точно това от филма – че въпреки всичко не бива да се отказват от мечтите си“, казва режисьорът Иван Алексиев.

Продукцията, финансирана от Националния филмов център, ще бъде показана на 19 декември в рамките на 29-ото издание на фестивала за българско документално и анимационно кино „Златен ритон“ в Пловдив.

Художничка отваря творческа работилница в Белене

Ралица ГОСПОДИНОВА

„В Белене се случват интересни събития за такова малко градче, но на мен ми липсват творчески срещи в ритъм. Може да звучи и малко егоистично, но самата аз имах нужда от това“, споделя пред „Аз-буки“ художничката от крайдунавския град Павла Отова.

Водена от тези мотиви, тя отваря „Творческа лаборатория“, в която хора от всички възрасти творят веднъж седмично с четка върху белия лист.

„Читалище „Христо Ботев 1892“ ми дава безвъзмездно помещение – галерията, която носи името на художника от Белене Карло Вендов. Атмосферата е творческа, сред негови картини, които е дарил. Много благодаря на всички от читалището за предоставената възможност!“, казва още Павла.

Снимка Авторът

В „Творческа работилница“ художничката Павла Отова помага на хора от всички възрасти да творят

Като дете самата тя е посещавала кръжок по рисуване в същата сграда. „Занятията приличат на тези в детството ми, но съм планирала програма с голямо разнообразие и малко съвременна част. Ще разказвам за съвременни творци и

малко неконвенционално изкуство. Засега повече като разказ, както е за Христо Явашев например, за обща култура“, пояснява художничката.

И си е поставила за цел – „да постигнем усещането за подкре-

пяща и устойчива творческа среда, доверие, да споделяме идеите си и да ги реализираме заедно открито. Да се научим да ценим изкуството. Да обогатим общата си култура. И да можем да организираме заедно творчески събития, изложби, за

да разнообразим още средата в целия град. Истината е, че не гледам на себе си като на учител, а бих искала с групата да се превърнем в колеги и екип“.

Преди две години поради лични причини Павла се завръща със сина си в родното Белене. Представя свои изложби както в града и населените места от общината, така също и в областния град Плевен. Изпълнява проект за създаване на артпана на сдружение „Местна инициативна група Белене – Никопол“, изрисува със свой колега фасадата на емблематична сграда в центъра на градчето. Завършила е специалностите „Изобразително изкуство с педагогика“ и „Графичен дизайн“ в Софийския университет „Свети Климент Охридски“ и „Пространствен дизайн“ в Нов български университет.

Хелзинки откри първия в света детски кът с компютърна тематика без... екрани

В парк Руохолаhti, Хелзинки, е открит иновативен детски кът, посветен на света на компютрите и програмирането, създаден от Линда Лиукас – автор и илюстратор на детска книга за чудния свят на компютрите и основателка на глобално движение за обучение на млади жени по програмиране в над 260 града.

Площадката предлага образователна среда без екрани, където децата могат да преживеят и да се запознаят с компютърните технологии чрез игра и практически занимания. Основната идея е те да изследват света на компютрите чрез интерактивни елементи и QR кодове, които ги водят до образователни материали – както на място, така и у дома.

Площадката е съставена от няколко игрови зони, които отразяват процеса на компютърната обработка: вход – обработка – изход. Зоните са свързани чрез силна тематична концепция и фокус върху ученето, създавайки последователен маршрут за изследване.

Двете огромни кули са централният елемент на къта. Разположени на върха на хълм, ярките им цветове и впечатляващи

Снимка: Кметство на Хелзинки

форми привличат вниманието на минаващите. Вътре децата могат да се изкачват по въжени мрежи и платформи до върха. И двете кули имат забавни тръбни пързал-

ки и са свързани чрез тунел от стоманена мрежа.

Другите зони предлагат по-тихи игри – подходящи за по-малките деца или за тези,

които търсят спокойно забавление. Във всяка зона има детайлно проектирани елементи, които насърчават практическото учене. Там децата се запознават със света на компютрите по аналогов начин.

Целта на проекта е да комбинира учене и забавление, като предостави практически опит в дигиталния свят по начин, който е достъпен и увлекателен за най-малките. Децата могат да се запознаят с основи на програмирането, двоичната система и логиката на компютрите чрез катерене, тунели, пързалки и тематични игрови елементи.

„В този свят децата са не просто потребители на технологии, а истински създатели – обяснява Лиукас. – Целта е абстрактните концепции да станат осезаеми дори когато децата играят на четири крака.“

Новият детски кът вече е отличен с награда от Fast Company's Innovation by Design 2025 (Urban Design, Honorable Mention), а градските власти планират да използват подобен подход за бъдещи тематични площадки.

Японците го могат най-добре

В Страната на изгряващото слънце детските градини насърчават любопитството, чувството за общност и връзката с природата

Страницата подготви
Катерина КОВАЧЕВА

Японските детски градини често изпъкват – не само като образователни пространства, но и като внимателно проектирани среди, които отразяват една философия: детството не е просто за научаване на факти, а за растеж, изследване и усещане за принадлежност към света. В Япония много детски градини (и ясли) са архитектурно замислени така, че да насърчават детското любопитство, безопасността, чувството за общност и връзката с природата.

Архитектура като учител:
дизайн, който вдъхновява

Добър пример е сътрудничеството между HIBINOSEKKEI, Kids Design Labo и Youji no Shiro, които през 2023 г. завършват SG Kindergarten and Nursery в град Катори, префектура Чубу. Те преосмислят традиционната японска градска къща (мачия) – с дървени фасади и решетъчни елементи, за да създадат пространство, в което децата се чувстват свързани с местната култура и история.

За разлика от стерилните и безлични училищни сгради подобни детски градини използват тактилни материали, топла дървесина, естествена светлина и пропорции, съобразени с мащаба на децата – съчетавайки традицията с модерни педагогически идеи. Архитектурата е не просто фон, а основен елемент: тя оформя начина, по който децата учат, взаимодействат, чувстват се защитени и развиват чувство за принадлежност.

Дворове, градини, покриви за игра:
природата вътре – и отвън

В много японски ясли границата между „вън“ и „вътре“ умишлено се размава. В Amanenomori Nursery School на Aisaka Architects' Atelier (в град Фунабаши) сградата е пръстеновидна: административните помещения са изнесени в периферията, а центърът е двор игрално пространство под открито небе – с дървени настилки, пързалки, мостчета и тунели. Класните стаи се отварят директно към този общ външен център, така че децата се движат свободно между вътрешна и външна игра.

Друг пример е Yutaka Kindergarten в Сайтама, проектирана от Sugawaradaisuke като последователност от „градини“: „градина на движението“, „градина на покой“ и „покривна

градина“. Идеята е детската градина да бъде „градина за деца“, предлагаща разнообразни пространствени преживявания – спокойствие, активност, отход, като едновременно с това напомня за природата и стимулира сетивата.

Тези подходи отразяват убеждението, че децата се развиват по-добре, когато са в досег с природни елементи, движение, чист въздух и външна среда – дори в рамките на институционална сграда.

Иновативни идеи: от къща за игра до общностен център

Понякога японската предучилищна архитектура надхвърля всякакви традиционни представи. Например HIBINOSEKKEI + Youji no Shiro създават малка дървена „къща“ с площ само 15 кв. м – Ouchi House – вътре в детска градина, където децата могат да играят на „възрастни“: да готвят, да чистят, да перат, дори „да пускат отоплението“. Целта е да се провокират свободна игра, въображение и самостоятелност – децата не просто използват играчки, а пресъздават реалния свят.

Друг подход превръща детската градина в част от общността. Yamaikarashi Nursery School в Ниигата, проектирана от Takeru Shoji Architects, се вписва в околното селище: коридори и дървени пътеки се разливат навън, създавайки сенчести проходи, открити пространства и дизайн, който кани местните жители да общуват. Така детската градина се превръща от изолирана институция в общностен център, укрепвайки връзките между поколенията.

Педагогика чрез архитектура:
пространството като възпитател

Тези архитектурни решения показват ясното разбиране, че пространството възпитава. Вместо сградата да се разглежда като „стени и стаи“, японските архитекти често я третираят като активен участник в израстването на детето – пространство, което насърчава изследването, подкрепя

благополучието, изгражда общност и оформя поведението. Използването на естествени материали, светлина, открити площи, градини, общи пространства и плавни вътрешно-външни преходи отразява холистичната концепция за детството – като социално, емоционално, физическо и културно развитие.

Различна визия за ранното детство – и какво можем да научим

В много страни сградите за предучилищно образование са стандартизирани, функционални и отделени от общността. Японският подход поставя под въпрос тази логика. Чрез съчетаване на традиция, природа, общност и внимателен пространствен дизайн японските детски градини демонстрират, че ранното образование се развива по най-добрия начин в среди, които са грижовни, вдъхновяващи и свързани със света.

За родители, педагози и архитекти тези пространства дават силен пример: архитектурата има дълбоко значение за детското развитие.

Ежедневието в японската детска градина: спокойствие, ред и внимание към детето

В японските детски градини денят следва ясен ритъм, който съчетава структура и свобода. Сутрините започват с песни за поздрав или събирания в кръг, където децата са заедно. Храната и закуските се сервират общо, често заедно с възпитателите, което помага на малките да се учат на добри обноски, споделяне и социална комуникация.

Времето навън е неизменна част от деня: децата играят независимо от дъжд или слънце, свързвайки се с природата и развивайки физическите си умения. Следобед идва време за тих отход или сън.

Възпитателите в японските детски градини не са просто наблюдатели, а внимателни наставници. Те насърчават независимостта, емпатията и уменията за работа в група, като дисциплината е нежна и ненаатрапчива. Децата учат чрез наблюдение, участие и моделиране на правилно поведение. Така ежедневието се превръща в повече от грижа – това е микрокосмос на общност, където децата развиват социални умения, самостоятелност и уважение, подкрепени от среда, внимателно проектирана да подпомага цялостното им развитие.

Министерство на образованието и науката
Национално издателство за образование и наука „Аз-буки“

Директор:
ЕМИЛ СПАХИЙСКИ
Заместник-директори:
СТОЯН СТОЯНОВ
ВЕНЦИСЛАВ ГЕНКОВ
1113 София
„Цариградско шосе“ 125, бл. 5
За цялата страна:
0700 18466
izdatelstvo.mon@azbuki.bg
azbuki@mon.bg
<https://www.azbuki.bg>

Аз-буки

Банкова сметка:
„Обединена българска банка“ АД
IBAN: BG38UBBS81553139075716
BIC: UBBSBGSF

Национален седмичник за образование и наука
АЗ-БУКИ
ISSN 0861-3990

РЕДАКТОРИ:
д-р Зина Соколова
z.sokolova@azbuki.bg
д-р Дилиана Кочева
d.kочева@azbuki.bg
Стефа Маринова
s.marinova@azbuki.bg
Боряна Трайчева
b.traycheva@azbuki.bg
Павла Котова
p.kotova@azbuki.bg
Дарена Михайлова
d.mihailova@azbuki.bg

ГРАФИЧЕН ДИЗАЙН:
Иво Христов
i.hristov@azbuki.bg
Петър Владов
p.vladov@azbuki.bg

СТИЛИСТ-КОРЕКТОР:
Анелия Врачева
a.vracheva@azbuki.bg

ФОТОРЕПОРТЕР:
Олег Попов

РЕКЛАМА И
РАЗПРОСТРАНЕНИЕ:
izdatelstvo.mon@azbuki.bg

КОРЕСПОНДЕНТИ В СТРАНАТА:
Белене – Ралица Господинова
088 7418349
Варна – Розалина Димитрова
088 339920
Велико Търново – Здравка Маслянкова
088 6653255
Видин – Борислава Борисова
vidinstar@gmail.com
Ловеч – Жанина Илиева
087 7209597
Пловдив – Деляна Лукова
088 7271712
Смолян – Ангел Добриков
088 9703271
Кюстендил – Северина Димитрова
089 5789515
Шумен – Светлана Крумова
srkrumova@gmail.com

ДЕЖУРЕН РЕДАКТОР:
Дилиана Кочева

Предпечатна подготовка:
НИОН „Аз-буки“
Печатница: „Алианс Принт“ ЕООД
ж.к. „Дружба“ 1, ул. „Илия Бешков“ 3А
Неподписаните снимки в броя са от архива на в. „Аз-буки“ и глобалната мрежа
Материали не се връщат
Авторските права на публикуваните текстове и илюстрации са собственост на вестника

НИОН „Аз-буки“ издава научните списания:

„Български език и литература“
„Чуждоезиково обучение“
„Математика и информатика“
„Педагогика“
„Професионално образование“
„Философия“
„Стратегии на образователната и научната политика“
„История“
„Обучение по природни науки и върхови технологии“

Радостта от празника

Близко 350 творби изпращат за X национален конкурс „Моят празник“ възпитаници на 42 училища и 23 школи към ЦПЛР, читалища, ЦСОП и РЦПППО от 40 населени места в 19 области на страната.

Надпреварата се организира от Центъра за подкрепа за личностно развитие – Стара Загора, с директор д-р Милен Алагенски и местната община. Проявата е част от Националният календар на МОН за изяви на децата и учениците.

Тази година изпратените творби са оценени от жури в състав: гл. ас. д-р Петър Петров – художник и представител на Тракийския университет, Стара Загора, Дамян Баев – художник и председател на Представителството на СБХ, Стара Загора, и Димо Димов – художник и представител на Художествената галерия, Стара Загора.

Специалната награда на Община Стара Загора е присъдена на Никол Владимирова (10 г., ателие „Приказен свят“, София). Приза на ЦПЛР – Стара Загора, получава Мерт Метни (9 г., ЦПЛР – ОДК, Търговище).

В надпреварата за възпитаници на школи по изкуствата в групата 7 – 10 години първа награда печели Аяз Ефраимов (10 г., ЦПЛР – ОДК, Търговище). След него са класирани Мира Демирева (10 г., ЦПЛР – ОЦИИД „Тунджа“, с. Кабиле, област Ямбол) и Зара Кушева (10 г., ателие „Приказен свят“, София).

В групата 11 – 15 години победител е Карина Иванова (14 г., школа „Елиза Арт“, Габрово). Втората награда отива при Силвена Христова (11 г., школа по графика „ЛитоЛино“, ЦПЛР, Стара Загора), а третата – при Ивайла Стефанова (11 г., ЦПЛР – ОЦИИД „Тунджа“, с. Кабиле, област Ямбол).

В класирането за училища в първа група печели Божидар Иванов (8 г., 9. ОУ „Веселин Ханчев“, Стара Загора). Негови подгласници са Дария Капева (7 г., ОУ „Кирил Христов“, Стара Загора) и Павлина Вачева (7 г., ОУ „Кирил Христов“, Ст. Загора).

В групата 11 – 15 години първата награда получава Ивайла Димитрова (13 г., 3. ОУ „Д-р Петър Берон“, Монтана). Втора се нарежда Памела Димитрова (10 г., ателие „Цветна палитра“, ОУ „Св.св. Кирил и Методий“,

с. Черна гора, област Стара Загора). Третото място печели Виктор Лазаров (V клас, СУ „Георги Измирилев“, Горна Оряховица).

Наградата на обществения посредник на Община Стара Загора отива при Рая Савова Митраджиева (8 г., ОУ „Кирил Христов“, Стара Загора). Приза на младия омбудсман печели Таша Миткова (10 г., СУ „Христо Смирненски“, Стара Загора).

„Лайънс клуб“ – Стара Загора – Августа, награждава Алиса Исмаилова (8 г., ОДК, Ардино), Преслава Пенева (14 г., ЦПЛР, Горна Оряховица), Драгомир Вачев (7 г. ОУ „Кирил Христов“, Стара Загора) и Божидар Методиев (14 г., ПГТЛП „Гоце Делчев“, Благоевград).

Отличията на „Лайънс клуб“ – Стара Загора, получават Даяна Иванова (11 г., 6. ОУ „Св. Никола“, Стара Загора), Анна Живкова (9 г., ЦПЛР, Стара Загора) и Станимир Михайлов (12 г. 2. ОУ „П. Р. Славейков“, Стара Загора).

Награди от Обществения дарителски фонд – Стара Загора, са присъдени на Екатерина Димитрова (11 г., клуб за илюстрация и комикс „Моливчето“, ЦПЛР, Стара Загора), Ева Желязкова (8 г., школа по графика „ЛитоЛино“, ЦПЛР, Стара Загора) и Вера Ярошенко (8 г., Школа по живопис, ЦПЛР,

Стара Загора).

Граждански клуб „Липа“ – Стара Загора, отличава Десислава Димова (12 г., 2. ОУ „П. Р. Славейков“, Стара Загора) и Каролина Георгиева (11 г., ЦПЛР, Силистра).

Наградите на СНЦ „Зонта клуб“ – Стара Загора, са за Стефани Иванова (9 г., ОУ „Св. св. Кирил и Методий“, с. Черна гора, обл. Стара Загора), Петя Бъчварова (12 г., ЦПЛР, Стара Загора).

„Инър уийл клуб“, Стара Загора, получават Анна Буковска (13 г., детска арт школа „Живопис“ към Военния клуб, Казанлък), Габриела Петрова (12 г., 2. ОУ „П. Р. Славейков“, Стара Загора), Весела Калоянова (10 г., ОУ „Кирил Христов“, Стара Загора), Кристиан Петров (8 г., ОУ „Виктория и Крикор Тютюнджян“, Пловдив), Габриела Стоянова (15 г., детска арт школа „Живопис“, Казанлък) и Теодора Тенева (13 г., школа по графика „ЛитоЛино“, ЦПЛР, Стара Загора).

Повече от 170 от творбите на участниците в Конкурса са представени в изложба, открита при награждаването на лауреатите на 4 декември в Регионалната библиотека „Захарий Княжески“ – Стара Загора. **АЗ-БУКИ**

Снимка Школа по фотография – ЦПЛР, Стара Загора

ПРАВНА КОНСУЛТАЦИЯ

Тодор КАПИТАНОВ

Въпросът дали може да се повиши заплатата на служител по време на платен отпуск, е от особено значение, тъй като засяга както правата на работниците, така и задълженията на работодателите. Много хора не са наясно какво точно се случва, когато увеличението на възнаграждението съвпадне с периода, в който работникът или служителът не е на работа, а ползва полагаемия си отпуск. Законът обаче предвижда конкретни правила, които целят да осигурят справедливо изчисляване на възнаграждението и да не се допусне ощетяване на работещите. Разбирането на тези механизми е важно както за работниците и служителите, които искат да знаят правата си, така и за работодателите, които трябва да спазват трудовите норми коректно и последователно.

Повишение на заплатата по време на отпуск – какво предвижда законът

Според закона за времето на платения годишен отпуск работодателят заплаща на работника или служителя възнаграждение, което се изчислява от полученото среднодневно брутно трудово възнаграждение за последния календарен месец, предхождащ ползването на отпуска, през който работникът или служителът е отработил най-малко 10 работни дни.

Какво се случва, когато заплатата бъде увеличена в период, в който работещият е в отпуска?

Когато към или след началната дата на платения отпуск на работника или служителя е увеличена основната му работна заплата за минал период, включващ и месеца, който е база за изчисляване на възнаграждението за платен отпуск, към възнаграждението за отпуска се заплаща добавка, изчислена с процента на увеличение на новото и предишното брутно трудово възнаграждение, определени по трудовото правоотношение.

Когато от определена дата са увеличени работните заплати, но работникът или служителът към тази дата или след нея е бил в платен отпуск, поради което увеличението не се е отразило в базата, от която се изчислява възнаграждението за платен отпуск, към възнаграждението за отпуска се заплаща добавка, изчислена с процента на увеличение на новото и предишното брутно трудово възнаграждение, определени по трудовото

правоотношение.

Когато базата за изчисляване на възнаграждението за времето на платен годишен отпуск е месец, предхождащ ползването на отпуска, а работните заплати са увеличени в месец, който не е база за изчисляване и през който се ползва платен годишен отпуск, се заплаща добавка.

Условие за заплащане на добавката е работникът или служителът да е бил в платен отпуск към или след датата, от която е увеличена заплатата. Ако работникът или служителът е бил в платен отпуск преди датата, от която е увеличена заплатата, добавка не се заплаща.

Темата за заплащането по време на отпуск показва колко е важно трудовите отношения да се уреждат ясно и справедливо. Законът създава рамка, която защитава както правата на служителите, така и интересите на работодателите. Когато се спазват правилата и се прилагат еднакви критерии за всички, се изграждат доверие и стабилност в работната среда. Това е основата за устойчиви и коректни трудови взаимоотношения.

Справка:
чл. 177, ал. 1 от Кодекса на труда;
чл. 21, ал. 1 от Наредбата
за структурата и организацията
на работната заплата (НСОРЗ).

БЪЛГАРСКИ ФИЛМ С ГЕОРГИ КАЛОЯНЧЕВ ЛЕКТОР УЧИТЕЛ	АНГЛИЙСКИ ХУДОЖНИК (1761-1807) ФР. АКТРИСА „СТО И ЕДНА НОЩ“	МЪЖ, ЧИЯТО СЪПРУГА Е ПОЧИНАЛА ГЕРОИНЯ НА А. МОРОА ОТ „КЛИМАТИ“	КАНАДСКИ ФИЗИК (1862-1948) ЕДНА ОТ АМИНО-КИСЕЛИНИТЕ	ПАРИЖКИ ТЕАТЪР СТАРА МАРКА РУСКИ САМОЛЕТИ	ИТАЛИАНСКИ ПУБЛИЦИСТ (1918-1966) АНГЛИЙСКИ ХУДОЖНИК (1787-1849)	КУПЛУНГ	ЯСТИЕ ЯДЕНЕ	РОМАН ОТ ИВАН ВАЗОВ	ФИНЛАНДСКИ ПИСАТЕЛ - „ЦЕЛ“
						ДРУГО ИМЕ НА МАЛА АЗИЯ	ГЕРОЙ ОТ ФИЛМА „МАТРИЦАТА“	ДЪЛБОК ДОЛ	
ВИД ФОТОГРАФСКИ ПРОЯВИТЕЛ				ГРАД В ИТАЛИЯ		ПРЕЗИДЕНТ НА САЩ (1917-1963) НАЗВАНИЕ НА ДРЕВНА ГЪРЦИЯ			
		БЪЛГАРСКИ БОЛЯРИН (X-XI В.)			ДРЕВНОГРЪЦКА БОГИНЯ НА ПОБЕДАТА ТЕГЛО НА ОПАКОВКАТА		ГРАД В ТУРЦИЯ		
	БЪЛГ. МОРСКО СЕЛИЩЕ	ВДЛЪБНАТИНА, ИЗПЪЛНЕ-НА С ВОДА				СЕЛО ДО ВАРНА	ГОРЕЩИНА		
МАРКА РУСКИ КАМИОНИ И АВТОБУСИ	СТОПАНСКА ЗАДРУГА		ТЪНКА КОЖИЦА		ЗАЛОГ, МИЗА В ХАЗАРТНА ИГРА		АНГЛИЙСКИ ПИСАТЕЛ (1832-1898)		
		НЕПОДВИЖНО МОРСКО ЖИВОТНО			ЕВРОПЕЙСКА ДЪРЖАВА			ДРЕВНОЕГИПЕТСКИ БОГ	ГЕРОИНЯ НА Б. ШОУ ОТ „ХЛЯБ ПО ВОДИТЕ“
АМЕРИК. АНИМАЦИОНЕН ФИЛМ			ТУРСКИ ПИСАТЕЛ - „ЧУЧУ-ЛИГАТА“			ГРАД В ИСПАНИЯ		ГЕРОЙ НА АГАТА КРИСТИ	
БЪЛГАРСКИ ХУДОЖНИК (1881-1916)			РОМАН ОТ ЛИНДА ХЪДСЪН		ВНОСКА ЗА ПОГАСЯВАНЕ НА ДЪЛГ	НЕМСКИ ЕЛЕКТРОУРЕДИ		РЕКА В МОНГОЛИЯ И РУСИЯ	
					РАЗКАЗ ОТ ЙОРДАН ИОВКОВ		ГАЗОВА СРЕДА С ТЕЧНИ ИЛИ ТВЪРДИ ЧАСТИЦИ		
РЕЛЕФЕН ГЛОБУС				ГРЪЦКИ ФУТБОЛЕН ОТБОР			ИНДИЙСКА ЧЕРНИЦА		
ГОЛЯМА АФРИКАНСКА РЕКА				ТУРИСТИЧЕСКА ДРЕХА			МАРКА ДЕТСКИ КОНСТРУКТОРИ	ПАРИЧНА СУМА В БАНКА	
		ФРЕНСКИ РЕЖИСЬОР		ЗВЕЗДА ОТ СЪЗВЕЗДИЕТО „ПЕРСЕИ“			ФРЕНСКИ МАТЕМАТИК (1813-1854)		
		РЕКА В ТУРЦИЯ, СИРИЯ И ИРАК		ЖИТНА КУЛТУРА		ВИД КАФЕ	СТОЛИЦАТА НА ИМЕН		
МОДЕЛ АВТОМОБИЛИ НА „ФOLKS-VAGEN“	ДУХОВ МУЗИКА-ЛЕН ИНСТРУМЕНТ	ЧАСТИ НА КРИЛА НА САМОЛЕТ				ЗАПЛАШАНЕ ЗА ВРЕМЕННО ПОЛЗВАНЕ	РАВНИЩЕ		
		ХОЛАНДСКИ ХУДОЖНИК (1582-1642)				ЕДИНИЦА ЗА УСКОРЕНИЕ	ВОДНО ЦВЕТЕ	РЕКА ВЪВ ФРАНЦИЯ	
		АМЕРИКАНСКИ ПИСАТЕЛ (1908-1981)				ЛЪСКАВ КОПРИНЕН ПЛАТ		СТИХОТВОРНА СЪПКА	
ЧЕРТЕЖ НА ЗЕМНАТА ПОВЪРХНОСТ			ГЕРОЙ ОТ „ОДИСЕЯ“		ПРЕДСМЪРТЕН МЪКИ			МОДЕЛ „FORD“	РОМАН ОТ А. ТОЛСТОЙ
ЗЪРНО-ЧИСТАЧКА			СЪСТЕЗАТЕЛ, УЧАСТНИК В ИГРА		ДРАМА ОТ ИВАН ВАЗОВ				
			ПЕСЕН НА ШАРЛ АЗНАВУР			МОДЕЛ АВТОМОБИЛИ НА „НИСАН“			
			ФРЕНСКИ ФУТБОЛЕН ОТБОР			РУСКИ ПИСТОЛЕТИ			
	ПРОДАЖБА ЧРЕЗ НАДДАВАНЕ			ГОЛЯМ КЪС ХЛЯБ			ГРАД В АВСТРИЯ		
ЛЕГЕНДА	СТАРИННА БРАДВА			ПРИБОР			ВИД КОПРИНЕН ПЛАТ		ИТАЛИАНСКА МАРКА КАФЕ
		ИНДИЙСКИ ДЪРЖАВНИК			БОДЛИВ ХРАСТ С ЧЕРВЕНИ ПЛОДОВЕ	ЧАСТ ОТ ЖИЛИЩЕ		ДОЛНАТА ЧАСТ НА КОРАБ	
		ГЕОГРАФСКА ОБЛАСТ В СЕВЕРНА АЗИЯ				НОРВЕЖСКИ ПИСАТЕЛ (1833-1908)		АТОМ ЛЪЧИСТА ЕНЕРГИЯ	
ОРГАН НА ОБОНЯНИЕТО			ОРИЕНТАЛСКИ ПРИБОР ЗА ПУШЕНЕ				ПОРОДА КУЧЕТА		
АВСТРИЙСКИ ФУТБОЛЕН ОТБОР			ЧАСТ ОТ ДЕНО-НОЩИЕТО				БОГ НА ЛЮБОВТА (ГР. МИТ.)		
			АНГЛИЙСКИ ФУТБОЛЕН ОТБОР			ПОП ПЕВЕЦ ОТ САЩ (1958-2016)			
			ФРЕНСКА АКТРИСА - „НОЩТА“			ЗАБОЛЯВАНЕ НА ОБИВКАТА НА БЕЛИТЕ ДРОБОВЕ			
				ВДЛЪБНАТО МЯСТО МЕЖДУ БРЕГОВЕ		АРМЕНСКИ ФУТБОЛЕН ОТБОР			
РАЗМЕР НА ЗАТВОРЕНО ПРОСТРАНСТВО				РИБОЛОВНА МРЕЖА		КЪСА ЛИРИЧНА ПОЕМА			ТВЪРДА ВУЛКАНИЧНА СКАЛА
ИСПАНСКА ОВЦА С МЕКА КЪМ ОПРЕДЕЛЕНИ УСЛОВИЯ					ВОЕННО УЧРЕЖДЕНИЕ В НАСЕЛЕН ПУНКТ				
					ВИСША ЦЕЛ			ЛЕКА ЛЯТНА МЪГЛА	ОПЕРА ОТ Д. СКАРЛАТИ
					БОЕЦ		АНГЛИЙСКИ ПИСАТЕЛ - „ПАСМОР“		
ГОЛЯМА НЕОТРОВНА ЗМИЯ	МАРКА НЕМСКИ АВТОМАСЛА	ГРЕДИ НА МАЧТИ			МЯРКА ЗА ЗЕМНА ПЛОЩ		ЧАСТ ОТ ГЪСЕНИЧНА ВЕРИГА		
		ИГРИЩЕ ЗА ТЕНИС				ПЪТНО СЪОРЪЖЕНИЕ НАД РЕКА		РУСКИ ПИСАТЕЛ (1864-1934)	
		СТРУНА				ТВ СЕРИАЛ ОТ САЩ С ПАМЕЛА АНДЕРСЪН		АНГЛИЙСКИ ПОЕТИК (1834-1923)	
ВОКАЛЕН СЪСТАВ ОТ 3 ДУШИ		РОБСТВО					ГРАД НА О. ГРЕНЛАНДИЯ		
ИЗОБРАЖ. НА ЗАВИСИМОСТ МЕЖДУ ВЕЛИЧИНИ			КОЛОНА ОТ НАТОВАРЕНИ ЖИВОТНИ						
					ПРИТОК НА ДУНАВ		СИРОПИРАН СЛАДКИШ		
						РАЗКАЗ ОТ Н. ХАЙТОВ			
ХОРИЗОНТАЛНА ДЪСКА НА МАСА			ЗАТВОРЕНА ОВАЛНА КРИВА				ДЪСЧЕНА РИТЛА НА КАРУЦА		

РЕЧНИК: АЛИКАТА, АМИДОЛ, АРАРАТ, ЛОРАН, ОПИ, ТАРАР

ЕВЕЛИНА ТУМБЕВА

Отговори от миналия брой	Водоравно: "Кристиан Диор". Оцелот. Олива. Еър. Арк. Лила. Ополе. Апломб. Тостер. ОН. Недъг. Мор. Она. Сват. Мур (Джордж). Мъка. Нютон. Амир. Химера. Маи. Едисон (Томас). Чул. Кашер. "Да". Ветеринар. Тулуп. "Браво". Афинаж. "Реката". Анапест. Одисей. Тол. "Омо". Ера. Авала. "Иети". Свидетел. Рококо. Стас. Веста. Ератема. Уфа. Полис. Лвов. Сказание. Имани. Вист. Тур. Крокети. Гатер. Ити. Аврора. Евер. Ала. Сода. Атанасов (Георги). Платно. Асан. Тегел. Исо. Век. Ирак. Зима. Ост. Неморино. Сензор. Месец. Романс. "Тигра". Парад. Чука. Доза. "Аик". Накат. Символ. Парса.	Отвесно: Проповед. Рамстек. Талисман. Илона. Иванова (Лили). Ати. „Астера“. Осил. Тасева (Ирина). "Исузу". "Сто". Сак. Твен (Марк). Мотопед. Фараон. "Неда". "Лиа". Емине. Ереван. Вдовец. Адур. Расате. Икра. Ем. Днепър. Чифт. "Есперо". Акорус. Дълг. Хуни. "Алто". „Орас“. "Роки". Миро. Миланов (Асен). Аликата (Марко). Имам. Моъм (Съмърсет). Радар. Име. Анина. Краб. Кек. Жило. Сатен. Рондо. "Мара". Саке. "Нивата". Сол. Кокто (Жан). Ашуре. "Орли". Есекс. Орн. Елей. Кав. Грог. Етап. Уелс (Хърбърт). Юмрук. Йотова (Нона). Везни. Литота. Пате. "Евита". Лизгар. Соленоид. Тотем. Село. Морис (Уилям). Таран. Анали. Астра. Барака.
--------------------------	--	--

АБОНАМЕНТ 2026

Днес в броя
Фонд „Научни изследвания“ отплати 22 успешни проекта в 11 области

АЗ-БУКИ
НАЦИОНАЛЕН СТАНДАРТ ЗА ОБРАЗОВАНИЕ И НАУКА

Наг 3100 зрелостници на допълнителна матура

2780 лв. за асистент във висше училище
Министерският съвет удвоява изпитието за издръжка на един студент в общи 48 професионални направления

1780 лв. за асистент в държавно висше училище
Министерският съвет удвоява изпитието за издръжка на един студент в общи 48 професионални направления

1780 лв. за асистент в държавно висше училище
Министерският съвет удвоява изпитието за издръжка на един студент в общи 48 професионални направления

Снимка: Астория

Мария Мутафчиева – Мери от „Мери бойс бенд“, с отличени в IX национален конкурс „Непознати улици“

Непознати улици

Наградиха призворите в деветото издание на едноименния национален поетичен конкурс

Дарена МИХАЙЛОВА

Лауреатите в Деветото издание на Националния поетичен конкурс „Непознати улици“ получиха своите отличия по време на 52. софийски международен панаир на книгата в Националния дворец на културата. Надпреварата носи името на популярната песен на „Мери бойс бенд“, а зад неговото начало стоят вокалистката на групата Мария Мутафчиева-Мери, нейната съученичка от Математическата гимназия в Бургас и директор на ППМГ „Никола Обрешков“ в морския град Милена Андонова и журналистката и издател Румяна Емануилиду, създател и управител на Издателска къща „Знаци“.

Трите са част от журито на Конкурса, което отличава 12 гимназисти в деветото издание на поетичния конкурс. Тази година в него със свои творби участват ученици от София, Стара Загора, Плевен, Троян, Карнобат, Бургас, Русе, Ардино, Пловдив, Велико Търново, Кочериново, Асеновград, Видин, Свищов, Сунгурларе, Кюстендил, Поморие, Сливен, Габрово и Несебър.

В категория VII – IX клас на първо

място е класирана деветокласничката Никол Христова от Средно училище за европейски езици „Св. Константин-Кирил Философ“ в Русе. Второто място печели Анабел Бозева (VII клас, ОУ „Любен Каравелов“, Бургас). Трета се нарежда Магдалена Кучумбова (IX клас, ППМГ „Акад. Н. Обрешков“, Бургас).

Журието присъжда и четири поощрителни награди за Ния Германова (VIII клас, СУ „Максим Горки“, Стара Загора), Петя Петкова (VIII клас, 73. СУ „Владислав Граматик“, София), Ванеса Кономаева (VII клас, ОУ „Любен Каравелов“, Бургас) и за Еркман Сюлейман (IX клас, ПГССЛП – Карнобат).

В категорията X – XII клас победител става дванадесетокласничката Бояна Павлова от ППМГ „Акад. Никола Обрешков“ в Бургас. Второто място е за Венцислав Йосифов (XI клас, НУМСИ „Проф. П. Владигеров“, Бургас), а третото място отива при Мелих Осман (XI клас, СУ „Васил Левски“, Ардино).

Присъдени са и две поощрения – за Александра Колеолова (XII клас, ПГРЕ „Г. С. Раковски“, Бургас) и за Юлиан Димитров (XII клас, СУ „Христо Ботев“, Кочериново).

„Изключително силна година. Децата тази година ни изненадаха с темите, за които пишат с висока езикова култура и талант. Великолепни млади хора – няма да спра да повтарям, че те ми дават и вяра, и смисъл, и надежда, че всъщност и утре ще има хора, които ще продължават да създават българска култура, българско изкуство на световно ниво“, сподели Мария Мутафчиева-Мери и допълни, че децата са нейното вдъхновение.

И добави, че многократно са се консултирали с Милена Андонова и Румяна Емануилиду, защото изборът сред стотиците творби е бил наистина труден. „Приемам като комплимент и голямия интерес към конкурса“, отбеляза Мария Мутафчиева.

Освен нея на награждаването на победителите в конкурса „Непознати улици“ присъстват и Румяна Емануилиду, носителката на първа награда от тази година Бояна Павлова и лауреатът от предишно негово издание Денис Олегов. Специален гост на церемонията, която се проведе на щанда на Издателска къща „Знаци“, беше писателят и преводач Христофър Бъкстон, който е бил преподавател по английски език на българската поетеса Петя Дубарова.

ПОБЕДИТЕЛИТЕ

МАРТ

Очите на Март се събраха в небето
и зачакаха щъркели.
Прашини ята от посяти копнежи
хвърлиха сенки в полето.
Попиха те в него, притихнаха.
Момент, преди да се пукне верблюдът
и с цветни нашивки
сухите съчки да скрие.
Пред-любовие
Пред-пукот
Пред-плач
Всички те чакат
в пред-Верие то на Март.
Подранила, недоскицирана вяра –
Пристига черно-бялото ято!
Щъркели!
Очите на Март се събраха високо
в небето
Безброй погледи
все кривогледа.

Бояна Павлова (XII клас,
ППМГ „Акад. Никола Обрешков“,
Бургас) – I място
в групата X – XII клас

ЛЯТОТО, КОЕТО НЕ ЗАПОМНИХМЕ

Беше юли
и светлината се разливаше по нас
като разтопен мед.
Някъде между „обичам те“
и „ще си тръгна“
се случваше лятото.
Ти носеше синя риза,
аз – сол по къдриците.
Говорехме малко,
защото думите тогава ни тежаха
като мокри хавлии на плажа.
Всичко мириеше на праскови,
на прахоляк и изгорели спомени.
Градът димеше от жегата
и неизказано,
а времето се търкаляше лениво
между две целувки.
Понякога си мисля,
че това лято не беше истинско,
а само отсечка от сън,
в който някой ни беше сънувал,
точно преди да се събуди.
В края на август
всичко се прибра в себе си:
ти – в тишината си,
аз – в поезията.

И преди да си тръгнеш
окончателно,
оставих едно писмо
между страниците на книга,
която никога няма да дочетеш.
Оставих го там, между две глави
– едната за раздялата,
другата – за всяко лято, което
сме изживели.
Не написано с намерение,
а с нежна надежда
че някой ден, може би след години,
ще я отвориши
и между редовете на някое
изречение
ще се изпият малко пясък,
лек аромат на спомени
и думи, които напомнят точно на нас...

Никол Христова (IX клас,
СУЕЕ „Св. Константин-Кирил
Философ“, Русе) – I място
в групата VII – IX клас

Абонирайте се В РЕДАКЦИЯТА с отстъпка

5%

от цената –
при **ТРИ**
и повече издания

10%

от цената –
при **ПЕТ**
и повече издания

15%

от цената –
за **ПЪЛЕН** комплект
от изданията

Контакти: София 1113,
бул. „Цариградско шосе“ № 125, бл. 5,
тел.: 0700 18466;
azbuki@mon.bg

www.azbuki.bg

Проект

за концепции за промяна
на учебните програми
за прогимназиален
и гимназиален етап
част II

АЗ·БУКИ

www.azbuki.bg

49

11 – 17 декември 2025 г.

Концепция
за промяна
на учебните
програми по
ФИЗИКА И
АСТРОНОМИЯ

стр. **II**

Концепция
за промяна
на учебните
програми по
ГЕОГРАФИЯ И
ИКОНОМИКА

стр. **V**

Концепция
за промяна
на учебните
програми по
ГРАЖДАНСКО
ОБРАЗОВАНИЕ

стр. **VIII**

Концепция
за промяна на
учебните програми
в областта на
ИНФОРМАЦИОННИТЕ
ТЕХНОЛОГИИ

стр. **X**

Концепция
за промяна
на учебните
програми по
ИЗОБРАЗИТЕЛНО
ИЗКУСТВО

стр. **XIII**

КОНЦЕПЦИЯ ЗА ПРОМЯНА НА УЧЕБНИТЕ ПРОГРАМИ ПО ФИЗИКА И АСТРОНОМИЯ

1. Необходимост от промяна

Настоящите учебни програми по *физика и астрономия* се нуждаят от цялостна промяна, тъй като в сегашния си вид са с голям **акцент върху репродуктивното знание**. Поставят основния си фокус върху усвояването и възпроизвеждането на факти, понятия и формули вместо върху дълбокото разбиране на физичните закономерности и връзките между тях. Учениците **рядко** имат възможност да изграждат умения за анализ, синтез, критично мислене и оценка на информацията.

Практическите дейности, експериментите и изследователските задачи са **ограничени**, което възпрепятства прилагането на научните знания в реален контекст. **Слаба връзка** между теорията и реалния свят.

Учебното съдържание често остава абстрактно и откъснато от ежедневните явления и практически приложения. Рядко обучението включва експерименти, демонстрации, полеве наблюдения, изследователски задачи или виртуални лаборатории. В резултат на това учениците **трудно осмислят** значението на изучаваните теми и не успяват да свържат научените теоретични знания с реални житейски ситуации.

Съвременните научни и технологични постижения, теми като квантова физика, астрофизика, космически технологии, нови методи за измерване и изкуствен интелект в науката остават на заден план. Макар и на теория в учебните програми да присъстват междупредметни връзки, на практика не се осъществяват ефективно.

Наред с тези съдържателни проблеми учебните програми по *физика и астрономия* страдат от **количествена претовареност**. Монотонни и с остарели методи на преподаване – лекции и разглеждане на готови решения, те не насочват към проектна работа и активно учене. Това води до **ниска мотивация и повърхностно усвояване** на знанията.

2. Цели, посока и същност на промяната

Основната цел на промяната в обучението по *физика и астрономия* е, без да се пренебрегват фундаменталните основи на науката, е да се преосмисли съдържанието, така че да се постигне обвързаност на изучаваните знания с **практическата им приложимост**, развиване на умения за **наблюдение, измерване и анализ** на физически явления и стимулиране **развитието на логическото и критичното мислене и креативност**.

От ключово значение, на първо място, е осигуряването на по-добра приемственост на учебното съдържание чрез **реорганизиране с цел логическа последователност и спираловидно надграждане**. Така ще се осигури повече време за прилагане на знанията в практическа среда, ще се избегне съществуващото повтаряне на теми и очаквани резултати и ще се направят връзки с ежедневието, технологиите и професиите, в които физиката и астрономията имат приложение. С тази цел в прогимназиалния етап се предлага включването на **интегрирани модули** с примерни теми, свързани с чисти вещества, смеси, вода, въздух, горене, енергия и живот в Космоса и насочени към решаване на реални задачи от живота чрез опити и изследвания. В първи гимназиален етап реорганизация може да се постигне напр. чрез преместването на електростатиката и електричното поле в IX клас, преди изучаването на електрическите вериги, както и на обединяването на трептенията и вълните в една част в X клас.

Наред с реорганизация учебните програми се нуждаят от **значителна количествена оптимизация** по отношение на учебното съдържание – главно **дълбочина на теми, очаквани резултати и понятия**, напр. при изучаването на термодинамиката, като се акцентира **само върху основни природни закони и принципи**, които изграждат **научна грамотност** и подготвят за бъдещи професии, в т.ч. свързани възобновяеми енергийни източници, роботика, нанотехнологии и медицинска физика, космически изследвания, енергетика, квантова физика и компютърни симулации, като по този начин се приближи обучението до реалността и интересите на учениците.

Предметът е един от основните, които способстват за стимулиране на **комплексното мислене и разбирането**, че природните явления са взаимосвързани, и за изграждане на **цялостна картина на света**. Това изисква учениците да умеят да разпознават научно обосновани твърдения, да оценяват достоверността на информация, да аргументират позиции и да използват данни от експерименти и наблюдения за формулиране на изводи.

В тази връзка е нужно интегриране на **физиката в STEM контекста** чрез въвеждане на интердисциплинарен подход, който свързва *физика и астрономия* с технологии, инженерни науки, математика, биология и екология, напр. знанията от математиката да се прилагат при решаване на **задачи по физика и астрономия, поднесени в контекст**, а не сухи и изчислител-

ни, уменията, придобити чрез обучението по информационни технологии, да се използват при обработка и интерпретация на данни и т.н.

Разнообразяването на **методите и подходите** чрез използването на визуални и игрови подходи, интерактивни експерименти, симулации, визуализации на Космоса и природните явления, провеждането на малки научни експерименти, наблюдения на природни и астрономически явления и изследователски проекти ще провокира любопитството и интереса на учениците, ще подпомогне екипната работа и комуникацията на научни идеи, ще стимулира самостоятелно учене, проекти и творчески подход към научните задачи.

Включването на **методически насоки** към всяка учебна програма е от огромно значение за промяната на ролята на учителя, който от единствен източник на знания да се превърне в направляващ и подкрепящ активното учене. За целта глобалната област „Наблюдение, експеримент и изследване“ трябва да се разпознава не като самостоятелен раздел, а интегрирано в съответните тематични ядра в учебната програма. Така експерименталните дейности ще следват логиката на учебния материал и ще подпомагат поэтапното, осмислено и контекстуално изграждане на устойчиви знания, практическа приложимост и разбиране на физиката като наука, основана на наблюдение, експеримент и доказателство. В тази посока е важно да се акцентира върху извършването на лабораторен експеримент, обработването и обобщаването на резултатите, формулиране на изводи за причинно-следствени връзки, представянето на получените данни, използването на прости физични и математични модели, прилагането на алгоритми за решаване на задачи и проблеми, демонстрирането на умения за безопасна работа с електричен ток, уреди, апарати, вещества. Използване на изкуствения интелект (ИИ) в обучението, като инструмент, подпомагащ работата на учителите и учениците и обект на критичен анализ.

Физика и астрономия е не само природна наука, но включва етични, философски и социални разбирания за мястото на човека във Вселената, за отговорността пред природата, за сътрудничеството и за научната истина. Затова чрез обучението по предмета целенасочено следва да се развият **ценностни нагласи и социално-емоционални компетентности** като упоритост, устойчивост, саморегулация, сътрудничество, свързани с процеса на придобиване на физичните знания за технологиите, енергетиката и устойчивото развитие.

3. Съдържателни акценти

Глобални области	Характеристика	Прогимназиален етап	Първи гимназиален етап
Механика	движение на телата, взаимодействия и сили, енергийни преобразувания	движение – видове; скорост; сили – видове; прости механизми; натиск, налягане и плътност при твърди тела, течности и газове	движение с постоянно ускорение по траектории; принципи на механиката; гравитация; закони за запазване на енергията и импулса при приложения; хидростатика
Топлинни явления	топлина, температура и енергийни процеси; топлопредаване, разширение на веществата и промени в техните състояния	характеристики на телата – обем, маса, температура, и измерването им; газообразно, течно и твърдо състояние; дифузия, разширение, топлопроводност, конвекция	топлинно движение, топлообмен, преходи между състоянията; първи принцип на термодинамиката, процеси с идеален газ – уравнение на състоянието на идеален газ, топлинни машини
Електричество и магнетизъм	електрични и магнитни явления, закони на електричните вериги и взаимодействието между ток и магнитно поле; електрически устройства и технологии	прости ел. вериги; ел. ток, напрежение и съпротивление; проводници и изолатори; преобразуване на ел. енергия; магнитни сили; уреди за измерване; свързване на консуматори	електростатика: заряд, електрично взаимодействие и поле (силови линии), потенциал/напрежение, кондензатори; ел. вериги: закон на Ом, енергия/мощност, източници на ЕДН; магнитно поле и индукция; променлив ток; електроенергийна система и безопасност; електромагнитни вълни; електромагнитен спектър

Трептения и вълни	механични трептения, закономерности, механични вълни разпространение; звук	трептения и механични вълни, звук – слух и качества на звука; инфразвук и ултразвук – приложение	хармонично трептене; пружинно и математично махало; механични вълни – характеристики, видове, дифракция и интерференция, звукови вълни, приложения
Светлина	светлина, разпространение и взаимодействие с веществата; закони на отражение, пречупване и оптични явления	светлина – лъчи (качествено равнище) разпространение, сянка, пренасяне на енергия	геометрична оптика, отражение и пречупване, дисперсия; лещи; интерференция и дифракция; електромагнитен спектър; квантови свойства; вълнови свойства на частиците; лазери; лъчения
От атома до Космоса	строеж на атома, ядрената физика и астрономията; устройството на Вселената; връзки между микро- и макросвета и значението на физическите закони	гравитация, движение на планети, спътници и явления, свързани с движенията на Луната и Земята; групи планети от Слънчевата система; звезди, съзвездия, галактика; структура и еволюция на Слънцето; еволюция на звездите; черни дупки; строеж на атома и атомното ядро; масово число и изотопи; ядрени сили, радиоактивност – видове лъчи и приложение	микросвят, фундаментални взаимодействия в природата; вълнови свойства на частиците, ядрени процеси, лъчения звезди, галактики и Вселена

4. Специфични методи и форми на оценяване

Наред с традиционните форми за оценяване особен акцент се поставя върху формиращо оценяване, насърчаващо активното участие и личната ангажираност на учениците, като се включва използването на портфолио, самооценка и взаимна оценка. Централно място заемат STEM проектите, експерименталните задачи и казуси, научната комуникация (есе, презентация, дебат).

Предвижда се допълване на всяка учебна програма с дескриптори, ориентирани към различните нива на постигане на най-значимите очаквани резултати, които да подпомогнат вътрешното оценяване и да гарантират обективност и съпоставимост.

5. Очаквани резултати от промените

Реализирането на новата концепция за обучение по *физика и астрономия* ще доведе до осъзнаване на значението на физическите знания за технологиите, енергетиката и устойчивото развитие, до разбиране и прилагане на научни концепции и методи за изследване и решаване на проблеми от реални житейски ситуации, до осъзнаване на етичните, философските и социалните разбирания за мястото на човека във Вселената, за отговорността му пред природата, до позитивно отношение към науката като двигател на човешкия прогрес. А всичко това се изчерпва с понятието функционална грамотност в областта на природните науки.

КОНЦЕПЦИЯ ЗА ПРОМЯНА НА УЧЕБНИТЕ ПРОГРАМИ ПО ГЕОГРАФИЯ И ИКОНОМИКА

1. Необходимост от промяна

Необходимостта от промяна в обучението по *география и икономика* се предопределя от динамиката в развитието на съвременното общество, свързана с **екологичните, икономическите и социалните предизвикателства**, от потребността да се развива **пространствена интелигентност**, и от нуждата да се повишава **мотивацията** на учениците за учене през целия живот.

Учебният предмет *география и икономика* е основа за **развитие** на географска, екологична, социална и икономическа култура. Той **формира** пространствена интелигентност и критично мислене по отношение на глобалните предизвикателства, като **възпитава** национална идентичност и толерантност към културното многообразие. Главната задача на обучението по предмета е да развие **любопитството** на учениците и желанието им да **опознаят света**, и да им даде **инструмент** да го сторят, като ги научи да търсят, свързват и анализират географска информация.

Основен проблем в обучението по предмета е **доминирането на фактологични знания**, което ограничава развитието на практически умения, критическо мислене и способност за вземане на решения в реални житейски ситуации. Това се дължи на комплекс от фактори – **детайлизирани учебни програми** с конкретни характеристики, учебници с неприложими понятия и преобладаващо **фактологично преподаване**. Така се създава погрешното впечатление, че най-значимото и високо ценено умение в обучението по предмета е пълното, точното и последователното **възпроизвеждане на учебното съдържание** от учебника, което предвид информационната среда, в която живее ученикът, изглежда **ненужно и демотивиращо**. В резултат на което ученикът остава с впечатлението, че смисълът на изучаването на *география и икономика* в повечето случаи е **наизустяването** на отделни масиви от данни и факти, а не разкриването на причинно-следствените връзки, които показват последователност и свързаност на явления, процеси и последствия на глобално, регионално, национално и локално ниво, и практическата приложимост на усвоените знания и умения.

2. Цели, посока и същност на промяната

Настоящата концепция очертава посоката на промяна в обучението по *география и икономика*, така че то да **съчетава фундаменталните знания** с развитието на **критическо мислене и с активно участие**. Фундаменталните знания за природата, обществото и икономическите дейности на глобално, регионално и национално ниво остават ключови, като в основата се поставят **компетентностният подход, ученето чрез правене и спираловидното надграждане** в процеса на обучението.

Основни цели на промяната са учебните програми по *география и икономика* да предизвикат **активност в процеса на учене** чрез анализ, синтез, аргументация и участие в дебати; да развият умения за вземане на решения, гражданска активност, отговорно поведение и устойчивост в развитието; да **осъвършенстват дигиталната и пространствената грамотност** чрез приложение на геопространствени технологии, изкуствен интелект, цифрови карти и бази данни.

За осъществяването на тези цели са нужни **по-рамкови учебни програми**, които да задават **единни** за образователните етапи **глобални области**, и **водещи очаквани резултати** по теми, даващи възможност както за избор на методи, средства, ресурси, така и за адаптиране на учебното съдържание спрямо интересите на учениците. Това, от своя страна, определя **методическите насоки** към учителите като **обособена част** от учебните програми.

Количествената оптимизация може да бъде осъществена чрез **намаляване обема** на фактологичните знания, **премахване** на понятия без практическа приложимост и **ограничаване** на подробностите в отделните теми. Намаляването на обема на фактологичните знания дава възможност за **разбиране** на причинно-следствените връзки, развива **мотивацията и любопитството**, пренасочва акцента от описателното знание към осмислянето на отношенията между природата, обществото и икономиката и създава условия за прилагане на придобитите умения в нови и реални ситуации.

Необходимата **качествена промяна** на обучението се осъществява чрез **интегриране на глобалната област „Регионална география“** в глобалните области, изучаващи природата, обществото и икономиката, като се запазва регионалният подход. Така фокусът се премества от **натрупване на знания** и възпроизвеждане на данни и факти **към функционални умения** за пространствена ориентация, за разбиране и анализ на климатични промени, демографска динамика, урбанизация, за прилагане в ежедневието на основни икономически знания и умения относно производство, потребление, пазар, ресурси, труд, пари и др., за вземане на решения в реални житейски ситуации.

В основата на визията за промяна стои стремежът учебните програми да стимулират развитието на **социално-емоционална интелигентност**, споделена отговорност, толерантност и гражданско поведение, общуване и сътрудничество.

Използването на геопространствени технологии и изкуствен интелект при теренни изследвания, анализ на пространствени зависимости, моделиране, работата с цифрови карти, спътникови изображения и бази данни ще подпомогнат **индивидуализирането** на обучението и ще **мотивират** към активно учене.

3. Съдържателни акценти

Глобална област	Характеристика	Прогимназиален етап	Първи гимназиален етап
1. Картография и геопространствени технологии	ориентиране в пространството източници на географска информация	географска карта; видове мащаб; графични изображения; координати и местоположение в пространството; практическо приложение на информация от тематични карти, графични, сателитни и аерофото изображения; визуализации чрез онлайн инструменти и ИИ	картографски, графични и статистически източници; анализ на геоданни; интегриране на ИИ в обучението и ученето; работа с геопространствени технологии и ГИС; Глобална навигационна сателитна система; оценка на зависимости (напр. климат – икономика); проучване и теренни проекти
2. География на природната среда. Природни ресурси	Земята като планета; вътрешен строеж; външни обвивки; Земята като система	Земята като планета; вътрешен строеж; скали, релеф, полезни изкопаеми, климат, води, почви, растителен и животински свят; природните комплекси като резултат от взаимодействието между природните компоненти и проявлението им в континентите и океаните, вкл. чрез интегриране на глобалната област „Регионална география“	процеси и закономерности в геосферите; актуални глобални проблеми; природни рискове; устойчиво управление на ресурси; реални данни от национални и международни бази; приложение на геопространствени технологии и изкуствен интелект
3. География на населението и селищата	населението и селищата на Земята; културно многообразие	основни характеристики на населението и селищата на Земята; културно многообразие; взаимодействие между човека и природата – процеси и социални предизвикателства, вкл. чрез интегриране на глобалната област „Регионална география“	основни демографски показатели; динамиката в демографските показатели; миграции; особености на урбанизационните процеси; различия в проявлението на глобални проблеми, свързани с населението и селищата; последици от демографската криза; градското планиране;
4. Политическа и социално-икономическа география	политическата карта на света; държави и международни организации; икономически процеси и дейности	политическата карта на света; същност и основни белези на държавата; водещи международни организации и тяхната роля; икономически дейности; влияние на природните компоненти върху икономическите дейности, вкл. чрез интегриране на глобалната област „Регионална география“	динамика в политическата карта на света; глобална икономика; глобални икономически процеси; проекти по икономическа география – индустриални зони, устойчиви икономики; използване на геопространствени технологии

5. Регионална география	„Моят континент“; природни и икономически различия; културно многообразие и толерантност	съпоставка на региони, вкл. и чрез страни представители; проекти; природни и икономически различия; културно многообразие и толерантност	различия на географски региони по природни, демографски и икономически показатели; профил на регион, вкл. чрез страни представители; визуални данни и индекси за развитие
6. География на България		природногеографски, селищни, социално-икономически особености на България; особености на населението; структура на държавното управление и устройство	природногеографски характеристика и природни ресурси на България; демографски, селищни, политически, социално-икономически и културни особености в развитието на България; мястото и ролята на България в международните организации; гражданското общество в развитието на държавата и местното самоуправление; регионални неравенства и устойчиво развитие на местно ниво
7. Устойчиво развитие		дейности за опазване на природната среда; последиците от дейността на човека върху околната среда; глобални предизвикателства в общественото и икономическото развитие на света; училищни екоинициативи; реални локални проблеми (замърсяване, отпадъци, зелени зони)	концепцията за устойчиво развитие и политики за природозащита; екологични проблеми; устойчивото използване на природните ресурси, вкл. и в България; значение на защитените територии в България; устойчиво градско планиране и социално-икономическо развитие; решения за устойчиво градско развитие; глобални предизвикателства

4. Методи и форми на оценяване

Наред с традиционните писмени, устни, домашни работи и проектни задания на преден план в обучението по *география и икономика* излиза използването на ученическо портфолио, **теренни дневници и наблюдения**. Това е свързано с преместването на акцента върху **формиращото оценяване**, което се фокусира върху индивидуалното развитие и напредъка, стимулира участието, инициативността, сътрудничеството, самооценката, саморефлексията.

5. Очаквани резултати от промяната

В резултат на промяната се очаква чрез обучението по *география и икономика* да се формират личности с **чувство за национална принадлежност**, които познават и ценят богатството на своята родина, **осъзнават ролята на България** в регионален, европейски и глобален аспект; личности, способни да **решават реални казуси**, свързани с планиране, управление на природните ресурси и социално-икономическото развитие, да мислят критично, да проявяват толерантност, да **действат отговорно** и да се реализират успешно в динамичната и взаимосвързана среда на съвременния свят.

КОНЦЕПЦИЯ ЗА ПРОМЯНА НА УЧЕБНИТЕ ПРОГРАМИ ПО ГРАЖДАНСКО ОБРАЗОВАНИЕ

1. Необходимост от промяната

Настоящите учебни програми по *гражданско образование* имат сравнително кратък срок на действие (от учебната 2020/2021 г.) и до голяма степен да са в съзвучие с основните цели на промяната, посочени в публикуваната от МОН *Концепция за промяна на учебните програми*. Все пак и в тях е видима необходимостта от промяна. От една страна, в тях има области (напр. икономическата), в които темите и очакваните резултати са твърде амбициозни и не са достатъчно съобразени с **възможностите** на учениците. От друга страна, в програмите не са отразени новите акценти в социалната среда на учениците – политически, технологични, икономически. Необходимо е да се даде възможност за **по-задълбочено разбиране и осмисляне на тези процеси**, вкл. и за умения за устояване на глобалните предизвикателства, за противопоставяне на медийните манипулации и за защита на демократичните принципи и на правовата държава.

2. Цели, посока и същност на промяната

Основните цели на учебния предмет гражданско образование са:

- Политическа социализация на учениците в духа на демократичното гражданство.
- Развиване на граждански добродетели като основа за култивиране на ключови компетентности в гражданската област.
- Изграждане на правна грамотност и култура на гражданско действие.
- Формиране на нагласа за активно гражданско участие и развитие на ученика като самостоятелна и свободна личност, отстояваща своите права и свободи в контекста на консенсусните граждански ценности в Европа.
- Развиване на критическо мислене и формиране на умение за аргументиране на позиции по обществено значими въпроси.

Съгласуваността с нуждите и интересите на ученика, диалогичността и развитието на класа като демократична общност са собствената същност на гражданското образование. Учебните програми по гражданско образование дават възможност на всички ученици, независимо от когнитивните им способности, да развият своята личност.

Основните акценти на промяната са следните:

- Нов акцент към гражданските образци и добродетели, като фокусът е не толкова върху историческите примери, а върху актуалното им възприемане и включване в живота на учениците.
- Засилен акцент към конституционните принципи и норми.
- Засилен акцент към политическата грамотност (различаване на основните съвременни идеологии).

Промяна на акцента в икономическата тематика към гражданска чувствителност и компетентност за формирането и управлението на публичните финанси, както и за принципите на държавното обществено осигуряване – всеобщост, солидарност и равнопоставеност. Практическа ориентираност към социалните и трудовите права и към кариерното развитие.

Количествено оптимизиране може да се постигне **чрез отпадане** на отделни компоненти от теми, очаквани резултати и понятия, които не са тясно обвързани с гражданското образование и се преповтарят основно с такива в други учебни предмети – напр. икономическата грамотност, усвоявана в часовете по гражданско образование, трябва принципно да се различава от тази, която учениците усвояват по технологии и предприемачество. Олекотяването е свързано и с осъществяването на по-добри междупредметни връзки, за които гражданското образование е с много широки възможности.

Нужен е засилен акцент към **практическата ориентация** на обучението и работа за развитие на уменията за **логическа аргументация** при **конкретни казуси** и прилагането на **философски и светогледни позиции** за осмислянето на конкретни **житейски ситуации**, пред които се изправят учениците и общностите, в които те участват.

Допълването на учебните програми с **методическите указания** към учителите е от ключово значение за промяната на доминиращата култура на заучаване и за нейното префокусиране към функционалност на знанията.

3. Съдържателни акценти

Глобални области		Втори гимназиален етап
Гражданите и държавата	свобода, граждани и власт демократия и върховенство на закона идеология публични финанси	Разбиране на ролята на социалния ред и осъзнаване на значимостта на идеята за демокрация за правовата държава и гражданското общество. Познание на конституционните принципи с фокус върху легитимността на властта. Разпознаване на типове политически устройства и на модерните идеологии. Разбиране на принципите на формиране и управление на публичните финанси. Разбиране на функциите на основните институции на ЕС. Осмисляне на предимствата и недостатъците на различните изборителни системи.
Права и отговорности	достойнство и права; гражданско участие; обществено мнение и медийни манипулации; изкуствен интелект	Свързване на идеята за човешките права с издигането на човешкото достойнство и на хуманизма. Практическа насоченост към формите на гражданско участие – гласуване, ангажираност с обществени каузи, доброволчество. Осъзнаване на връзката между права и задължения с фокус към трудовите, социалните и осигурителните права. Акцент върху отношението към общественото мнение, свободата на медиите, медийните манипулации и политическия популизъм. Осъзнаване на значимостта на правата в дигиталното пространство и на предизвикателствата на изкуствения интелект.
Идентичности и различия в обществото	видове идентичности; малцинства и гражданско общество; патриотизъм и национализъм; дискриминация и толерантност; конфликти и конструктивно общуване	Разбиране на значимостта на различните идентичности за развитието на личността и на обществото: културна, гражданска и национална. Чувствителност към проблема: ние и другите – емигранти, имигранти, бежанци. Разграничаване на патриотизъм и национализъм. Разпознаване на прояви на дискриминация и толерантност. Разпознаване на социални идентичности (бедни, богати, образовани, необразовани, безработни, млади и стари...) Решаване на конфликти и конструктивно общуване.
Граждански образци и граждански добродетели	емоционална интелигентност и гражданска чувствителност; граждански избор и поведение; цивилизационен избор	Ориентиране към образци на гражданско поведение в историята на България, които формират гражданска чувствителност, емоционална интелигентност и личностно и национално самочувствие. Акцент към борбите за граждански права в съвременната история на България и на Източна Европа. Разбиране на прехода и гражданските му измерения. Осъзнаване на европейската принадлежност като цивилизационен избор.
Демократията и глобалните предизвикателства и перспективи	устойчиво развитие; екологично и здравно образование	Разбиране на целите за устойчиво развитие и предизвикателствата пред тяхното осъществяване. Ролята на България в съвременния глобален свят. Екологично и здравно образование – предизвикателства и перспективи.

4. Специфични методи на оценяване

Оценяването следва да бъде насочено не толкова към възпроизвеждане на знания, а към демонстриране на разбиране, гражданска позиция и социална ангажираност:

- Формиращото оценяване трябва да заема централно място чрез обратна връзка и самооценка.

- Проекти и казуси – да се оценяват не само по съдържание, но и по социална чувствителност и аргументираност.
- Оценка на процеса, а не само на резултата – участие в дебати, екипни проекти, развитие на лична позиция.

5. Очаквани резултати от промяната

Повишена гражданска чувствителност и гражданско участие на учениците. Развитие на социалната и емоционалната интелигентност, както и на гражданските добродетели и патриотизъм.

Изградено разбиране, че общото благополучие е резултат от усилията не само на държавните институции, а и на отделните граждани.

Осъзнаване важността на отстояването на принципите на демокрацията, вкл. и срещу медийните манипулации, както и на правата в дигиталното пространство.

Улесняване на учениците при първите им участия в избори чрез по-добро разпознаване на идеологиите на партиите.

Осмисляне на гражданското участие на учениците в социално-икономическата и политическата сфера. Повишено доверие към другите хора и към структурите на гражданското общество и държавата.

КОНЦЕПЦИЯ ЗА ПРОМЯНА НА УЧЕБНИТЕ ПРОГРАМИ В ОБЛАСТТА НА ИНФОРМАЦИОННИТЕ ТЕХНОЛОГИИ

1. Необходимост от промяна

В училищното образование три са учебните предмети, които подготвят учениците за живот и реализация в дигиталното общество - компютърно моделиране (III - IV клас), компютърно моделиране и информационни технологии (V - VII клас) и информационни технологии (VIII - X клас). Те изграждат **базовите дигитални умения**, като запознават учениците с основните принципи на работа с компютър и дигитални устройства, през обучението си с тях се учат да търсят, създават, обработват и представят информация чрез цифрови инструменти, развиват логическо и алгоритмично мислене, проявяват творчество, изграждат умения да работят в екип, изграждат у тях отговорно и безопасно поведение онлайн, съобразено с етичните и правните норми.

Обучението в областта на информационните технологии по своя характер е интердисциплинарно и подкрепя обучението по всички останали предмети, като развива умения за анализ, решаване на проблеми, за използване на технологии като средство за учене и създава основата и мотивира за по-нататъшно изучаване на информатика и STEM науки в по-горните етапи на образование.

Въпреки че настоящите учебни програми в областта на информационните технологии осигуряват базови знания и умения за работа с дигитални устройства и програми, имат и редица **ограничения и несъответствия** спрямо **потребностите** на съвременното образование и **бързото и непрестанно развитие** на технологичната среда, които могат да се обобщят така:

- **Остаряло съдържание** и примери - част от темите и задачите не отразяват актуалното състояние на технологиите и не включват съвременни дигитални приложения, които учениците реално използват в ежедневието си;
- **Прекомерен акцент върху технически операции** - акцентът е върху усвояването на конкретни действия (напр. текстообработка или презентации), вместо на развиване на логическо, критическо и алгоритмично мислене;
- **Ограничени възможности за творчество** и проекти - липсват достатъчно проектно-базирани и практико-приложни дейности, чрез които учениците да изследват, създават собствени решения и работят в екип;
- **Недостатъчна интеграция със STEM** и други предмети - учебното съдържание рядко се свързва с математика, природни науки и технологии, което намалява възможността за цялостно разбиране и приложение на знанията;
- **Недостатъчен фокус върху дигиталната култура и сигурността** - темите, свързани с етиката, отговорното поведение в интернет и медийната грамотност, са слабо застъпени или представени формално;
- **Липса на гъвкавост и диференциация** - учебните програми не отчитат в достатъчна

степен различията в интересите, възрастовите особености и нивата на дигитална грамотност на учениците;

- **Слаба връзка с реалния живот** – учебните задачи често са абстрактни и не показват как дигиталните умения се използват в ежедневни или професионални контексти.

Тези недостатъци показват, че учебните програми се нуждаят от **осъвременяване и реструктуриране**, така че обучението в областта на информационните технологии да стане по-практично, актуално и насочено **към развитие на компетентности, а не само на знания**.

2. Цели, посока и същност на промяната

За да отговорят на потребностите на учениците и на съвременните изисквания на дигитално общество, учебните програми в областта на информационните технологии следва да претърпят **съдържателна и методическа актуализация** в няколко основни посоки-

- **Осъвременяване** на учебното съдържание – включване на нови теми, свързани с изкуствен интелект, роботика, кодиране, дигитална сигурност и устойчиво използване на технологии, като се премахнат остарели и неактуални теми.
- Развитие на **ключови компетентности** – насочване на обучението към изграждане на дигитална грамотност, логическо и алгоритмично мислене, комуникация, работа в екип и решаване на проблеми чрез технологии.
- Въвеждане на **проектно базирано и практическо обучение** – предоставяне на повече възможности учениците да създават собствени проекти, модели и приложения, които имат реално приложение в ежедневието. В прогимназиалния етап, когато учениците усвояват основни дигитални умения и се въвеждат в света на компютърното моделиране и информационните технологии, са подходящи визуални, игрови и практически методи, които се фокусират върху активно учене, разбирането чрез правене и обучението чрез откриване, напр. блоково програмиране, визуално и мултимедийно учене, интерактивни упражнения и симулации, и развиват интерес и базови умения. В гимназиалния етап се включват методи, насочени към критично мислене, самостоятелност, интегриране на знания и работа с реални проблеми, като проекти, симулации и програмиране с ИИ.
- **Интеграция със STEM дисциплините** – осъществяване на връзки с математиката, природните науки и технологиите за развитие на цялостен и приложен подход към знанието.
- Развитие на **дигитална култура и етика** – разширяване на съдържанието, свързано с безопасност в интернет, авторски права, онлайн комуникация и критично оценяване на информацията.
- **Гъвкавост и диференциация** – създаване на възможности за адаптиране на учебното съдържание според интересите, нивото и темпото на работа на учениците, включително чрез използване на електронни ресурси и интерактивни платформи.
- **Киберсигурност и отговорно поведение онлайн** – създаване и публикуване на съдържание, уебстраници, дигитална идентичност и киберсигурност, защита на личните данни, различаване на достоверна от фалшива информация и култура на онлайн общуване, етичните и правните аспекти при използването на технологиите.

3. Съдържателни акценти

Глобална област	Характеристика на глобалната област	Прогимназиален етап	Първи гимназиален етап
1. Информационни технологии, компютърни системи и операционни системи	Основи на хардуера и софтуера, видове компютърни системи, операционни системи, управление на файлове	Запознаване с компютърните компоненти и операционните системи; работа с базови функции	Разширено използване на операционни системи; настройка и оптимизация на компютърни системи; основи на администриране
2. Интернет	Услуги, търсене на информация, комуникация, безопасност	Основи на интернет; търсене и оценка на информация; безопасна комуникация	Разширени умения за търсене, онлайн етика, социални мрежи, облачни услуги

3. Изкуствен интелект	Основи на ИИ, приложения, алгоритми, автоматизация	Запознаване с понятията за изкуствен интелект и машинно обучение чрез прости примери	Изучаване на приложения на ИИ, програмиране на прости модели, анализ на данни; оценка на пристрастия и фалшиво съдържание
4. Графична, звукова и видеоинформация	Създаване, обработка и представяне на мултимедийно съдържание	Основи на работа с изображения, звук и видео; прости проекти	Разширено създаване и обработка на мултимедийни файлове; монтаж, дизайн и анимация
5. Компютърно моделиране	Симулиране и визуализация на процеси чрез компютърни модели	Основи на моделиране с прости примери и визуални инструменти	Моделиране на по-сложни системи, анализ и оптимизация
6. Компютърна текстообработка	Работа с текстови документи, форматиране, редакция	Създаване и форматиране на документи, основни функции	Разширена работа с документи, стилове, шаблони, съвместна работа
7. Обработка на таблични данни	Събиране, анализ и визуализация на данни в таблици	Основи на електронни таблици; прости формули и графики	Сложни функции, анализ на данни, диаграми, сортиране и филтриране
8. Компютърна презентация	Създаване на презентации, визуализация на информация	Основи на презентационен софтуер, слайдове, текст и изображения	Разширени презентации с анимации, мултимедия и интерактивни елементи
9. Работа по проект и интегриране на дейност	Проектно базирано обучение; интегриране на знания и умения	Малки проекти с учителя; работа в група; представяне на резултати	Сложни междупредметни проекти; планиране, организация и самостоятелна работа

4. Специфични методи и форми на оценяване

Фокус върху практическото оценяване: оценките се базират основно на реални продукти – документи, презентации, програми, графични проекти, а не само на тестове или устни въпроси.

Фокус върху формиращото оценяване, което отчита процеса, а не само резултата; учениците събират и представят свои проекти в цифрово портфолио, което показва напредъка и разнообразието на уменията им.

5. Необходими условия за прилагане на учебните програми

Ефективното прилагане на учебната програма по КМИТ изисква съчетание на модерна техника, квалифицирани преподаватели, адекватни методически материали, организация на учебния процес и достъп до актуални ресурси. Всички тези условия гарантират, че учениците ще усвоят както базови, така и напреднали дигитални умения, необходими за съвременния живот и професионалната реализация.

КОНЦЕПЦИЯ ЗА ПРОМЯНА НА УЧЕБНИТЕ ПРОГРАМИ ПО ИЗОБРАЗИТЕЛНО ИЗКУСТВО

1. Необходимост от промяната

Учебният предмет *изобразително изкуство* заема особено място в училищното обучение, защото в най-голяма степен е призван да развива **творческото мислене** и въображението, да формира **естетическа култура** и усет към красотата, да **развива визуална грамотност, зрително-двигателна координация**, да работи за фината моторика и уменията за контрол и прецизност, да запознава с културното наследство и да възпитава **културна принадлежност**, да формира **емоционална интелигентност и ценностна чувствителност**.

До голяма степен действащите учебни програми по предмета са насочени към тези цели, но практиката показва, че обучението нерядко **акцентира върху фактологията вместо върху творческата интерпретация и въображението**. Необходимо е осъзнаване, че изобразителното изкуство не е просто средство за обучение по рисуване, а инструмент за изграждане на цялостна личност – мислеща, чувствителна и творческа, и основа за креативност, критическо мислене и комуникация. Всичко това предопределя нуждата от промяна на учебните програми, които наред с усвояване на знания и умения, свързани с фундамента от специфичното учебно съдържание по предмета, следва да допринасят и за емоционалното и духовното развитие на учениците, да ги провокират да **изразяват чувства, мисли и идеи** по оригинален начин, да формират у тях **отговорно отношение** към заобикалящия свят и стремеж към **здравословен начин на живот**.

Нуждата от промяна в учебните програми е продиктувана и от новите реалности на 21. век – свят на **визуална комуникация, дигитални технологии и културно разнообразие**. Днешните ученици са обградени от дигитални образи, реклама и социални мрежи и е особено важно обучението по изобразително изкуство да ги подготвя да **разбират, анализират, създават и оценяват** критично **визуални послания**, да използват **етично и отговорно** новите технологии и дигиталните изразни средства.

2. Цели, посока и акценти на промяната

Целта на промяната в учебните програми по изобразително изкуство (ИИ) е да се осъвремени обучението, така че то да отговаря на нуждите на учениците в съвременния свят и да развива **творческите, естетическите и критическите им умения**, да изгражда у тях **естетически вкус, самостоятелно мислене и личен израз**, както и да развива умения за **работа в екип и общуване** чрез изкуството.

Наред с това в учебните програми трябва да намери място и използването на **новите технологии и дигитални средства**, което ще разшири разбирането за изкуството – не само като традиционно рисуване, а като част от съвременната визуална комуникация и култура.

Обучението по изобразително изкуство предоставя автентична среда за развиване на **социално-поведенческите и социално-емоционалните умения** по ненаатрапчив и същевременно обогатяващ личността начин. Изграждането им може да се осъществява чрез участието на учениците в индивидуални или групови задачи – творчески или организационни, при които се създават ситуации за сътрудничество и работа в екип, за отстояване на лична позиция и постигане на обща цел. Учебният предмет по своята същност е свързан с естетически и нравствени категории като красота, хармония, доброта, естетика, възвишеност. В този смисъл той има необходимите предпоставки за успешно **възпитаване в ценности и добродетели**. **Възпитателната функция** на изкуството се изразява във формиране на уважение към **националното и световното културно наследство**, изграждане на **национална идентичност**, като се проявяват толерантност и разбиране на различни култури, създаване на интерес към посещение на музеи, галерии, архитектурни обекти и др. Възпитателните функции на изкуството могат да се осъществяват чрез *съдържанието на уроците, чрез творческите дейности* (общуване с произведения на изкуството, изпълнение на изобразителни и неизобразителни задачи в контекста на теми и сюжети, които са свързани, застъпват или визуализират тези добродетели) и *чрез учебната среда*.

Основните посоки на промяната са:

- **Осъвременяване на учебното съдържание** чрез включване на теми, свързани със съвременната визуална култура, дигиталните изкуства, дизайна, фотографията и мултимедийните форми. Това ще направи предмета по-близък до интересите на учениците и ще ги подготви за новите реалности на визуалната комуникация.
- **Интегриране на новите технологии**, използване на дигитални инструменти, графични програми и онлайн ресурси за обогатяване на учебния процес с цел създаване и

споделяне на визуални проекти, както и изучаване на дигитално изкуство.

- Прилагане на **активни и проектно базирани методи на обучение**, които стимулират креативността, критическото мислене и индивидуалното изразяване на учениците и ги учат да планират, експериментират и представят свои творчески проекти, като развиват самостоятелност, упоритост, търпение и екипна работа.
- Изграждане на ефективни **междупредметни връзки** на основата на единна познавателна и практическа основа чрез теми, понятия, проблеми с литература, история, технологии, музика и дори природни науки за подпомагане на цялостното разбиране на света, насърчаване на интегрираното учене и подпомагане на разбирането на художествените произведения в културен и глобален контекст.
- Акцент върху **културното и художественото многообразие**, което ще допринесе за разбиране и уважение към различните културни традиции;
- Фокус върху **експериментирането** с различни материали и техники, което стимулира индивидуалния стил и новаторството, и върху **рефлексията и критическото мислене**, които развиват уменията за анализ и интерпретация на творби.

3. Съдържателни акценти

Глобални области	Характеристика	Прогимназиален етап	Първи гимназиален етап
Изкуство и общество	Историческата и културната перспектива, интердисциплинарни връзки и роля на културните институции.	Основи на историческото развитие на изкуството; жанрове и видове изкуство; критическа интерпретация на творби.	Осмисляне на влиянието на философия, религия и наука върху изкуството; анализ на стилове, автори и културни институции.
Изобразителни дейности	Комбиниране на традиционни и съвременни техники; творчески експерименти; дизайн и синтетични изкуства.	Усвояване на основни изразни средства: композиция, форма, перспектива, цвят; създаване на проекти с различни материали.	Анализ на замисъла и изразните средства; работа с разнообразни техники; символика и образ в художественото съдържание.
Визуална култура и виртуална среда	Интеграция на дигитални технологии и нови медии; анализ на социални теми чрез визуални форми; глобални и културни контексти.	Разбиране ролята на визуалните образи; създаване на дигитални проекти; визуална комуникация и културна чувствителност.	Дигитално изкуство, виртуални музеи, графити и стрийт арт; интерпретация на творби в контекста на човешки права, устойчивост и толерантност.
Изразни средства и технологии	Експериментиране с материали и иновативни техники; комбиниране на традиционно и съвременно.	Основни техники и материали; комбиниране на изразни средства; прилагане в творчески задачи.	По-задълбочена работа с материали и техники; експериментиране и иновации в художественото творчество.
Комуникация чрез изкуството	Изкуството като средство за лична и социална комуникация; гражданска и културна позиция.	Визуално общуване; изразяване на емоции, социални теми и ценности; емпатия и толерантност.	Създаване на собствени проекти; изразяване на лична и социална позиция чрез изкуството.

Естетическо и културно осъзнаване	Критическо мислене, културна чувствителност и професионална ориентация в областта на изкуството.	Развиване на естетическо възприятие и оценка на творби; уважение към културното наследство и различните култури.	Отношение към професии в изкуството и културното посредничество; културна чувствителност и критическо мислене чрез визуална и виртуална среда.
-----------------------------------	--	--	--

4. Специфични методи и форми на оценяване

Фокус в оценяването по *изобразително изкуство* става формиращото оценяване. То се основава на принципите на процесно и компетентностно ориентирано оценяване с акцент върху индивидуалния напредък, творческия процес и рефлексията на ученика. Оценяват се не само резултатът, но и планирането и идеите, експериментирането, изпълнението, представянето и обосновката. Стимулират се отношението, желанието и интересът към поставената изобразителна задача. Може да включва *портфолио, рефлексивен дневник, самооценка и партньорска оценка, наблюдение и обратна връзка по време на работа, при дискусия на проекти, при публично представяне и изложби*.

При оценяването се отчитат особеностите на етапите на обучение. В прогимназиалния етап се поставя акцент върху процеса и творческата активност, способността за интерпретация и изразяване на лична позиция, както и върху сътрудничеството в екипни и проектни задачи. В първи гимназиален етап оценяването включва по-задълбочен анализ, критическо мислене и работа по комплексни проекти, умело използване на различни техники, включително дигитални, както и аргументирано представяне на художествени решения, включително в социален и глобален контекст.

От съществено значение във възможно повече видове оценяване по изобразително изкуство е включването на практически задачи, които показват усвоени умения и работа с изобразителни материали и техники, или да се комбинира картинно-тестовото оценяване с изобразителната задача.

5. Резултати от промяната

- **Развитие на цялостна визуална и културна грамотност** – учениците разбират изкуството като част от историческата, социалната и дигиталната среда.
- **Повишена мотивация и лична ангажираност** – чрез творчески процеси, базирани на личен опит и актуални теми, се изгражда траен интерес към изкуството.
- **Изграждане на ключови компетентности за 21. век** – креативност, критическо мислене, дигитална култура, комуникация и работа в екип.
- **Подкрепа за личностното и емоционалното развитие** – изкуството става инструмент за самоизразяване, себепознание и социална интеграция.
- **Утвърждаване на българската и европейската културна идентичност** – чрез свързване на националното наследство с модерните и съвременните форми на изкуство, както и в съпоставка с европейското и световното културно наследство.

АБОНАМЕНТ '2026

АЗ·БУКИ

Научни списания	Цена за година
Български език и литература	55,65 лв. / 28,45 €
История	55,65 лв. / 28,45 €
Математика и информатика	55,65 лв. / 28,45 €
Педагогика	107,4 лв. / 54,9 €
Професионално образование	65,71 лв. / 33,6 €
Стратегии на образователната и научната политика	69,24 лв. / 35,4 €
Философия	40,68 лв. / 20,8 €
Обучение по природни науки и върхови технологии	69,33 лв. / 35,45 €
Чуждоезиково обучение	55,65 лв. / 28,45 €

www.azbuki.bg

Цена за година	
Вестник „Аз-буки“	112 лв. / 57,25 €
Цена за година онлайн	
Вестник „Аз-буки“	95 лв. / 48,57 €

Абонирайте се
в редакцията
с отстъпка:

5% от цената –
при три
и повече издания

10% от цената –
при пет
и повече издания

15% от цената –
за пълен комплект
от изданията

